

1

אונקלוס

ויקרא כה בהר

תיו

כה י' וידבר יהוה אל-משה בְּהַר סִינִי א וּמִקֵּדֶיִל י' עַם מִשָּׁה בְּטוֹרָא דְסִינִי

רש"י

לקט בהרי

א) פ' מה הוא הדבר וענין שיש במלות שמיטה שזריך דוקא לזווחו בהר סיני, אדרבה, היא מלוא התלויה בארץ ואינה שייכה רק אחר ערבות מואב, משא"כ מלות התלויות בגוף השייכים גם במדבר (מ"ל: ב) פ' הקושיא הוא עז"ה: שפשוט היינו אומרים שעד כאן מחילת פ' ויקרא נאמר באהל מועד כדכתיב ויקרא אל משה וגו' מאהל מועד, ומכאן המחיל הכתוב לומר דברים שנאמרו בהר סיני, אבל זה אינו, שכל המלות נאמרו בסיני, שלא אמר הכתוב סוף פ' אמור אלה המלות אשר לזה ה' באהל מועד כמו שאמר סוף פ' בחקתי אלה המלות וגו' בהר סיני (שמשס דרשו חז"ל

ב) פ' מה הוא הדבר וענין שיש במלות שמיטה שזריך דוקא לזווחו בהר סיני, אדרבה, היא מלוא התלויה בארץ ואינה שייכה רק אחר ערבות מואב, משא"כ מלות התלויות בגוף השייכים גם במדבר (מ"ל: ב) פ' הקושיא הוא עז"ה: שפשוט היינו אומרים שעד כאן מחילת פ' ויקרא נאמר באהל מועד כדכתיב ויקרא אל משה וגו' מאהל מועד, ומכאן המחיל הכתוב לומר דברים שנאמרו בהר סיני, אבל זה אינו, שכל המלות נאמרו בסיני, שלא אמר הכתוב סוף פ' אמור אלה המלות אשר לזה ה' באהל מועד כמו שאמר סוף פ' בחקתי אלה המלות וגו' בהר סיני (שמשס דרשו חז"ל

במגילה שאין הגביה ראוי לחדש דבר מעתה, לפי שחיבת אלה פוקל וממעט כל חוץ ממנו) ופ' חיבת אלה אלה שכלל החורה, שאל"כ לא ידענו מה בא לפסול ולמעט (ג"א), גם דרשו רז"ל במס' ברכות ה'. מאי דכתיב (שמות ל"ד) עלה אלי ההרה ואתנה לך וגו' לוחות אלו עשרת הדברות, תורה זו מקרא, והמלוה זו משנה, אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים, להורותם זה גמרא, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני (ב"ב), ואחר ב' ההקדמות הללו שאין ענין בשמיטה שזריך דוקא ליאמר בהר סיני וגם ידענו שכל המלות נאמרו בהר סיני, קשה, מה זה שאמר הכתוב בהר סיני: ג) אמר חיבת קרקעות, ששמיטת כספים מנינו דוקא במשנה תורה בפ' ראה ט"ו, ואמרו ז"ל שברמז יש שם גם שמיטת קרקעות מדכתיב דבר השמיטה: ד) ר"ל מה שידענו שכל המלות נאמרו בסיני נוכל לומר שרק כללותיהן ולא פרטותיהן ודקדוקיהן, לזה אמר הכתוב כאן בהר סיני, וזה מכריח לומר שגם הפרטים נאמרו שם, שכלל זה אין הכרח, הגם שלא נשנו במשנה תורה, אפשר שרק נכתב כאן ביחד כל דיני שמיטה אבל לא נאמרו כאן אלא בערבות מואב, וב' דברים ביחד שלא מנינו אותם במשנה תורה וגם כתיב בהר סיני יתירה מכריח, וכחצה התורה ההכרח דוקא בשמיטה שנלמוד ממנו לכל המלות (חוץ ממה שילא מן

אור החיים

כה) א. בהר סיני וגו'. זריך לדעת למה הזכיר הר סיני במלואו (ז'), והגם שרבותיהו ז"ל אמרו (תורת כהנים) כי ללמד בא שכל המלות נאמרו כללותיהן ופרטותיהן בסיני, עדיין יש מקום לשאלתינו, למה לא לימד זה אלא במלואו או בדיוק ולא במלואו ראשונה או אחרונה, ואולי כי ללד שהזכיר מתנת הארץ דכתיב אשר אני נתן דקדק לומר בהר סיני, לומר כי מתנת הר סיני פירוש מה שקיבלו בו הוא שנגמרה המתנה, שעל מתנת תורה נתן ה' את הארץ. עוד על פי מאמר הגמרא מסכת עבודה זרה (כ'). ופסקו רמב"ם צפרק ג'

מהלכות זכיה וזה לשונו אסור לתת לעכו"ם מתנת חנם ע"כ ואם כן ישראל קודם שקבלו התורה דינם כעכו"ם? ואחר קבלת תורה יכול ליתן להם, לזה אמר בהר סיני שצוה יוכל לומר אשר אני נתן לכם, וצוה נחייש גם כן למה הוצרך לומר אשר אני נתן כי פשיטא כי הוא הנותן ואין אחרת לעשות בה, והמלא שצפרשה קדושים (לעיל י"ט כ"ג) אמר כי הצוהו אל הארץ ונטעם וגו' ולא הוצרך לומר בה סימן, אלא שנחכוון למה שכתבנו, ומעתה יחייש צוה בהר ה' ללמד בנין אב זה לכל התורה צפרשה (ז') ולא צפרשה אחרת:

אור בהרי

א) הלא כל המלות נאמרו מסיני. ב) והקב"ה קיים התורה. ג) להורות לנו שאסור ליתן מתנת חנם אלא למי שיש לו תורה הניתנה בסיני. ד) שצפרשה זו הוכרח לומר באת הארץ, ואגב הודיענו הלכה המכר. והגם שכבר היו מלות שאינם נוהגים אלא בארץ, עכ"ז מאחר שאינו לא ראשונה ולא אחרונה דכוונת קושייתו הייתה שמה שצוה ללמד כלל גדול לכל המלות הי"ל ללמד זאת בהתחלת כל המלות או סיום המלות וזאת אי אפשר שמלוא ראשונה ואחרונה אינם תלויים בארץ, אין עוד קושיא למה נבחר דוקא במלות

קמיומר: ב נ
ותימר קהון
די אגא יתב
ודקדוקיהן ו
להי. לשם ה
רק מחמת ענ
במשנה תורה
ונשנו, שאם מל
אמר, וחזרו ו
בסיני, נשנו בא
כדי שיתן כחה
למשל משנת ג
ב. דבר ו
והפקרת ה
האדמה, כ
הללחתו אמר
אדם חפלה
הפקרת הלו
ישמה בו שי
צענין (פסוק)
אמר ואמרה
ללד שמלוא
הא' דבר מ
דבר, והב'
יתחייב עשו
ומתנה עמו
האדון ב"ה
אשר אני נו
אמר כנגד ו
הדבר מתחי
עט
שמיטה. ה

קְמִימָר: ב מלל עם בני ישראל
ותימר קהון ארי תעליון קארעא
די אנא יהב קבון ותשמט ארעא

לְאמֹר: ב דְּבַר אֱלֹהֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי
נָתַן לָכֶם וְשַׁבְתָּהּ הָאָרֶץ שַׁבַּת לַיהוָה:

רש"י

לקט בהיר

ודקדוקיכן וחזרו"י וגשנו בערבות מואב: (ב) שבת
לה. לשם ה"י, כשם שנאמר בשבת בראשית (ה"ב):
הכלל ללמד על הכלל כולו ילא) מכה כ"ש, שאם מלוא שאינה
נוהגת עתה נאמרה פרטיה בסיני כ"ש השאר, ואת פרשת
שמיטה לא כחצה התורה בערבות מואב כלל, כדי שנדע שלא
רק מחמת עצמו הוא בא, אלא גם ללמד על כל החורה, שאם רק על עצמו אינו נריך כל כך, שכן הסתם אם לא מצינו אותו
במשנה חורה נאמרה בסיני, וממילא נשמע גם להפך שגם אותן מלוא שלא מצינו אותם במשנה חורה כגון שמיטה חזרו
וגשנו, שאם מצינו שם מלוא שכבר נהגות כ"ש מלוא החלויות בארץ שזמנם יבא רק עתה ודאי שחזרו וגשנו (מ"ל): (ה)
אמר "וחזרו" וגשנו, ולא די לומר וגשנו, אפשר שר"ל שאין זה פעם שני שגשנו, אלא חזרו וגשנו, כלומר זה פעם שלישי, ניתנו
בסיני, נשנו בזהל מועד, וחזרו וגשנו בערבות מואב (מ"ל): (ו) פי' אין חלית השביטה להנאת גופכם או לעובת האדמה
כדי שיתן כחה אח"כ ביתר שאת, כמו שעושין לפעמים עובדי אדמה, אלא מקודם שנה השביעית לה', ומה שריך רבינו
למשל משבת בראשית, רטוט בזה ליישב ימור אומרו מיבת "שבת", ולא די לומר ושבתה הארץ לה', שהכחוב מפרש בזה

אור החיים

ב. דְּבַר וגו' ואמרת וגו'. טעם הכפל, ללד שיש
במלוא זו ענין מניעת עבודה אדמה,
והפקרת הפירות העולים מהאילנות ולמחי
האדמה, כנגד מניעת עבודה האדמה והכנת
הגלחחו אמר דבר לשון קושי, כי הוא דבר שאין רלון
אדם חפלה בו ללד היוחו מניעת הטוב, וכנגד
הפקרת הלומח אמר ואמרת, כי הוא דבר שכל אחד
ישמח בו שיאמר ידו בכל, גם ללד ההבטחות שזיה
בענין (פסוק כ"ח) ועשת את התבואה לשלש השנים
אמר ואמרת אמירי המסעדה את הלב. עוד ירצה
ללד שמלוא זו של שביחה הארץ יש בה צ' דברים,
הא' דבר מלך שלטון שעל עבדיו חיוב לקיים כל
דבר, והב' הגם שיהיה דבר זה צין אדם לחצירו
יחייב עשותו כפי דיון, כי הנותן מחנה לחצרו
ומחנה עמו בשעת המחנה תנאו קיים, וכמו כן
האדון צ"ה בשעת המחנה מחנה הנאים כלאומרו
אשר אני נותן" ולא אמר אשר נתתי, אשר על כן
אמר כנגד דבר מלך שלטון אמר דבר, וכנגד היות
הדבר מחייב מהמשפט אמר ואמרת פירוש בלא
טעם גזירת מלך יקבלו המאמר:

אור בהיר

ה) לשון הויה, כלומר עתה בשעת תנאו. (ו) ולמה ח"כ להקדמה. (ז) רק שזיה בשבת. (ח) פי' הנחיה בכלל
שמיטה.

שיל"ח

ספר

התם סופר דרשות

השלם המפואר

כרך ראשון: לפני ימי הסליחות, ז"ך אלוכל, ראש השנה, שבת שובה,
יום כיפור

מרבנו משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, רכבו ופרשיו,
בוצינא קדישא, הסיידא ופרישא, ריש מתיבתא וריש גלותא,
מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבנו משה סופר זצוק"ל
בעל שו"ת והידושי התם סופר

אב"ד וריש מתיבתא דק"ק דרעזניץ, מאטערסדארף
ומשם עלה ונתעלה לעיר ואם בישראל ק"ק פרעסבורג המעטירה,
ושם הלכת מחוקק ספון, זי"ע

יזא לאור במהדורה חדשה, מושלמת ומפוארת, באותיות מאירות עינים, בתוספת
דרשות, תוקוני טעויות על פי הגהה מדוייקת מכתבי יד, כותרות משנה, קטוע ופיסוק,
פתיחת ראשי תיבות, תוספת אלפי מראי מקומות, ציוני השוואות, הערות והארות.

על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובב"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווין



[ח"ג מ"א ב']

דמים כאשר חכמים הגידו (כ"ב ט"ז ע"ב). שהן נגד קנאה תאוה כבוד, עריות ג'זל לישון הרע ר"ת עג"ל פ"ט. והוא ידוע נגד ג' משחיתים, משחית אף חימה^{כ"א} שנבאר לקמן אי"ה. ג' אלו גימטריא שבר"ת, שהם גרמו עשיית העגל ונשברו הלוחות דכתיב (שמות ל"ד א) אשר שברת. ונחזור להנ"ל, לכן היה אז ברום המעלות, ועוד הטעימו יעקב מנזיד ערשים כמו שער המשתלח הנ"ל לפני שבר גאון, מאודם תולע נעשה שלג, לפני שבר גאון, ומכר לו בכורתו.

היום עלה מזלו בכפל המעלות. וכבר כתבנו לעיל כי מז"ל גימטריא ע"ז, וזהו ועז פניו ישונא (קהלת ה' א). והנה ע"ז פניו ישונא ר"ת ע"ז פ"ך כנ"ל, שהיה אז בכפל מעלות המזל כס"ם ביום כפור שאפילו ישראל מכבדין אותו להשפילו, עושר שמור לבעליו לרעתו (קהלת ה' י"ב). לכן ב' פעמים עש"ו גימטריא שבתר"ן^{כ"א} שהוא יום כפור, והיינו ע"ף אנכי, כפל אנכי כנ"ל. ומפני שקבלנו תורה ביום כפור לוחות אחרונות (תענית ל' ע"ב), ובטלנו שבירת הלוחות הראשונות משחית אף וחימה הנ"ל, הוקבע לנו ליום סליחה ומחילה. ולכן מאז השפילו יעקב קרא שמו אדו"ם (בראשית כ"ה ל') גימטריא תור"ה, אם תחשב מם סתומה לשש מאות^{כ"ד}.

נשמו של הס"ם נמזות שלשת העברות החמורות, שעטו נכשל בתן באותו היום

והנה גודל המרי נקרא בסר, אבות אכלו בסר ושיני בנים תקהינה (ירמי ל"א כ"ח), והוא גימטריא ב' פעמים סמ"ל גימטריא בס"ר^{כ"ב}, וכן אותיות אחר קנ"א הוא בס"ר, וידוע כי קנאה נגד שפיכות דמים, תאוה נגד עריות, כבוד עבודה זרה כל המתגאה [כאילו] עובד עבודה זרה (סוטה ד' ע"ב). נמצינו כי קנאה נגד שפיכות דמים, והוא מרמו על כפילת סמ"ל בס"ר כנ"ל.

והנה עתה תכלה שנה וקללותיה שנת כ"ל רא"ש לחלי בעו"ה [תקנ"א], כאשר ידענו מרוב הלינו בעו"ה אשר עברה עלינו, ותחל עלינו שנה וברכותיה שנת רופא חולי כ"ל בש"ר [תקנ"ב] לפ"ק. והיא שנת שמיטה, לרמו לנו כי לא במקרה ומזל קרה לנו כל מה שעבר עלינו, כי זה כל פרי השמיטה להודיע כי לה' הארץ, ויש אשר לא יזרע ולא יאסוף ואפי"ה ועשתה התבואה לשלש שנים בטבע המזלות, ושבתה הארץ שבת

→ ממנוות השמיטה רואים כי הכל בהשגחה מה' ואין דבר שבא במקרה

וה"ל דרשו (כ"ב שס) ששפך עשו דם דכתיב כי ע"ף אנכי, וכתיב (ירמי ד' ל"א) עיפה נפשי להורגים, וע"ף הוא לשון כפל כמו שאמרו חז"ל במנחות (מ"ב ע"א) וע"ף להו מיעף, והיינו כפל סמ"ל הנ"ל. ואמר שבאותו

במכות הכפורה היה עשו כמו הס"ם ביום כפור, שישראל כביכול מכבדים אותו - כדי להשפילו

מ. כ"ה גם בתת"ס עה"ת וישלח קע"ב ב' ד"ה ויתר: "ולזה רמו מלת עג"ל עריות ג'זל לישון, כמדומה לי שמועתי רמו זה" עכ"ל. ומקור הדבר הוא בשל"ה פרשת כי תשא תורה אור (ני"א ב) ד"ה א"ב, ובריש הספר (פ"ג ג) ד"ה וכדי. ובחי' גיטין פ"ח ע"א (השי"ב ב) ד"ה ואמר, כתב מרן בט"ס חרשי רשומות: "עג"ל ר"ת עריות ג'אוה לישון". וכ"כ בדרושים ואגדות ר"ג א' ד"ה ולפע"ד. ושם רצ"ט א' ד"ה ובוה, הוסיף: "או יאמר כך בר"ת ע'בודה זרה ג'לו עריות לישון הרע". (אוצהית הת"ס). **מא**. ראה זהר ח"ג רל"ז א'. **מב**. ראה עוד דרושים ואגדות עמ' ער"ה, משנת תקנ"א, ד"ה באופן. **מג**. חסר ו'. **מד**. עפ"י חשבון מנצפ"ך, ראה קובץ השו"ת סי' נ"ב.

הכופר בשמיטה
- תולה עצמו
במזל, והשומרה
- הוא בבחינת
יום כפור, שאין
לס"מ שליטה

לה' (ויקרא כ"ה ב'). וכשפגמו ישראל בשמיטה גלו (שבת ל"ג ע"א).

ובתיב (ויקרא כ"ז כ"ג) **והלכתם עמי קרי**, כי הכופר בשנת השמיטה תולה עצמו במקרה ומזל, והשומרה אזי כל השנה יש לו דין כפור שנקרא שבתון בפסוק (ויקרא ט"ז ל"א). שמיטה גימטריא שס"ד, כמו שאמרו (יומא כ' ע"א) שס"ד יומי אית ליה רשות לבר מההוא יומא. L

בשנת השמיטה
צריך להתחזק
בשמירת הברית

ואף על פי שבעו"ה אין שמיטה נוהגת בזמן הזה מיה חוץ מהשמטת כספים לכמה פוסקים¹⁰, ולזה היה זמן להזכיר ערב ראש השנה הבעל"ט אי"ה בסוף השנה¹¹. מ"מ יש לנו להתעורר בכיוצא בזה כעין זרע הארץ, והוא חטא גדול ר"ל, לכן מז"ל נוטריקון מוציא זרע ל'בטלה, ומי שאינו משמר ברית קדש פוגם בשמיטה עליונה. ולזה כתוב תמן (ויקרא כ"ז ט"ז) **וזרעתם לדיק זרעכם**, הא כיצד, ואכלוהו אויביכם, הקליפות ר"ל.

ביאור ענין כל
שחכמתו וכו'
וענין שיעור
המשתלח

ולבאר עיי"ז גם כן דקדוק לשון בפסוק שהתחלנו בו דכתיב **עזרנו בשם ה'**, מהו לשון בש"ם מיותר, הול"ל עזרנו בה'. גם לבאר מאמר חז"ל (אבות פ"ג מ"ט) כל שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת כו', ועוד כל שמעשיו מרובים מחכמתו חכמתו מתקיימת כו'. גם הואיל ודברנו בענין שיעור המשתלח נדבר גם

כן בעוה"י קצת מקטרת סמים שהיא חובה עלינו להקריבו ביום הזה יתירה על כל השנה, ולהחזירו למכתשת לעשות דקה מן הדקה, וגשלמה פרים שפתינו.

הנה ידוע¹² כי השכינה אור נאצל מאלוקי ממעל מאור העליון הזה נקראת לאה, ובתאה רחל, והרשעים נאחזים בה על ידי פגם הברית

שכינת עילאה
נקראת לאה,
ותאה רחל,
והרשעים
נאחזים בה על
ידי פגם הברית

ולבן נקראת רחל נגד שלש מדרגות שאמר דוד המלך ע"ה בספר תהלים (א' א') **רשעים ח'טאים ל'צים**, ר"ת רח"ל, כי הם מעכבים הגאולה בעו"ה. וקאמר אשרי שלא הלך בדרכיהם, כי אם בתורת ה' חפצו שעושה למען תורת ה' לא להרבות לנפשו כנ"ל, והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו זהו לילי שבתות עונת תלמידי חכמים (כתובות ס"ב ע"ב), ועלהו לא יבול לבטלה ח"ו. אבל רשעים לא יקומו במשפט כי אין להם תקומה כי נתלו במזל שאין לו תקומה כרגע כנ"ל

הרשעים פוגמים
להנאתם,
והעדיקים
עושים המצוות
רק לשם ה'

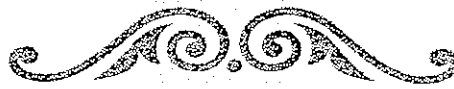
מת. בחו"ל. מו. עיין חו"מ סי' ס"ז ס"א. מו. כדי לעשות פרובול, וכדעת רבו של מרן הגר"נ אדלר זצ"ל שזמנו בסוף שנת השמיטה, הביאו מרן בשו"ת חו"מ סי' נ', עיי"ט, וכו"ב בהגות שו"ע חו"מ סי' כ"ז ס"א, ובשו"ת יו"ד סימן י"ט ד"ה זיען. - וצ"ב דשנת תקנ"א היא היתה שנת השמיטה, וא"כ עת דרוש זה ריש שנת תקנ"ב כבר היה אחרי סוף שנת השמיטה. מח. ראה באריכות ספר ישרש יעקב כללים בסוד לאה ורחל. מט. עיין של"ה תולדות אדם בית דוד (ט"ז ב') ד"ה עתה, ובשער האותיות עמק ברכת ל"ו. נ. ראה עוד דרושים ואגדות קל"ב ב' ד"ה אמרת.

לך - הוא זה
שחכמתו קודמת
ליראתו

והנה הזכיר רש והזכיר חט לצים מה הם. י"ל רשעים לחטאים, ששגגות שלהם שדרשו חז"ל (בי"מ ישעי' נ"ח א') הגד יעקב חטאתם, והן ימיו כצל עובר (תהי צדי"ק למ"ד, לומר ואחר כך ל'מד לחכמתו, אבל ה למ"ד ואחר כך צ שאמרו במדרש (תו) רשעים ואינם, כל במעשיהם של רשע והיינו כנ"ל מצל נ יקומו רשעים במ ל"ץ גימטריא תת לחשע מאות אדם הראשון (ילקו כנפשו כי לעולם יח לשמה, אבל צדיק ק"כ, שנותיו של מ בהיפוך הלץ לצל, נ

מי שחכמתו
קודמת - נכשל
בתורה שלא
לשמה, אך מי
שיראתו קודמת,
תורתו תורה
לשמה

נא. עיין קידושין ב' והיפוכו בדרך רשעים, כת"י תלמיד מרן הנ"ל חשבון מנצפ"ך. נ



שיל"ת

ספר

התם סופר דרשות

השלם המפואר

דרך שלישי: פרשת שקלים, ערב ר"ח אדר, ז' אדר, פרשת זכור, פורים,
פרשת פרה, פרשת החודש.

מרבינו משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, דכבו ופרשיו,
בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, ריש מתיבתא וריש גלותא,
מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבינו משה סופר זצוק"ל בעל שו"ת וחידושי התם סופר

אב"ד וריש מתיבתא דק"ק דרעזניץ, מאטערסדארף
ומשם עלה ונתעלה לעיר ואם בישראל ק"ק פרעסבורג המעטירה,
ושם חלקת מחוקק ספון, זי"ע

יוצא לאור במהדורה חדשה, מושלמת ומפוארת, באותיות מאירות עינים, בתוספת
דרשות, תיקוני טעויות על פי הגהה מדוייקת מכתבי יד, כותרות משנה, קיטוע ופיסוק,
פתיחת ראשי תיבות, תוספת אלפי מראי מקומות, ציוני השוואות, הערות והארות.

על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובכ"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווין



וַיִּסְלַף דְּבַרִי צְדִיקִים: 8 וְגַר לֹא תִלְחֹץ
 וְאַתֶּם יִדְעֶתֶם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים
 הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: 7 וְשֵׁשׁ שָׁנִים
 תִּזְרַע אֶת־אֲרֶצְךָ וְאַסַּפְתָּ אֹתָהּ
 תְּבוֹאֶתָהּ: 8 וְהִשְׁבִּיעַתָּ תִשְׁמַטְנָהּ
 וְנִמְשַׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמְּךָ וַיִּתְּרֶם

הַכִּימִין וּמְקַלְקֵל פְּתַנְמִין תְּרִיצִין:
 8 וְגִירָא לֹא תִלְחֹץ וְאַתֶּם
 יִדְעֶתֶם יַת נַפְשָׁא דְגִירָא אֲרִי
 דְגִירִין הָיִיתוּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:
 7 וְשֵׁשׁ שָׁנִין תִּזְרַע יַת אֲרֶעְךָ
 וְתִכְנוֹשׁ יַת עַלְלָתָהּ: 8 וְשִׁבְעָתָהּ
 תִּשְׁמַטְנָהּ וְתִנְמְשָׁנָהּ וַיִּכְלֹן
 מִסְכְּנֵי עַמְּךָ וַיִּשְׁאַרְהוּן תִּכְבוֹרָה

חיות בְּרָא בֶן תַּעֲבֹד
 קְזוּתָהּ: יב שְׂמָא יוֹמִין
 עוֹבְדֵיךָ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעֵךְ
 בְּדִיל דִּינִיחַ תִּזְרַע וְתִכְרַן

רע
 השרה. להקיש מאכל א
 חיה אוכלת בלא מעשר ו
 מעשר, מכאן אמרו חז"ל
 תעשה לברמך. ותחלה
 הלצן^{כ"ט}, כמו שאמר למען
 (יב) וביום השביעי
 השביעי^ל לא תעקר
 שלא תאמר הואיל וכל ה
 צה שנת בראשית (כ)
 וחמורך. תן לו נייח ל
 עשבים מן הקרקע, או
 הבית, אמרת חז"ל זה נ
 אמתך. בעצד ערלי^כ הכ
 והגר. (זה) גר ה

וקטניות, ואמר הכתוב שכמו
 בראשית לענין שביעית, פי' נ
 עיקר הכתוב לא בא אלא לאס
 כל מעשיך יהיו נעשים ששת
 יום (רמב"ן), אבל אין פי' נ
 כשאתה שוכת יהיה גם זה ש
 בלשון שכיחה נשמע שאין ל
 (בא"י): (לב) פי' עדיין י
 הדברות עבדך ואמתך (מכיל

לומר כדי שלא תעמנו נ
 אומרו (ויקרא כ"ו ל"ו)
 שצחות
 יב. תעשה מעשיך.

על (ר"י)

לקט בהיר

רש"י

לשטוט אמת, השחד מחמת עלמו יביא עליו אמת
 העונש: (כב) דברים המלודקים הנאמרים נסני
 (מכיל'), ואין לדיקים תואר על בעלי הדינים או על
 הדיין, שהרי יהיו בענין כרשעים אמרו חז"ל, והא' ודאי
 שרשע הוא, וכן הדיין שעבר על לא תעשה רשע גמור הוא
 ולא יתכן שהכתוב קראו לדיק, ועוד אם הדברים כבר ילאו
 מפי הדיין לא יקבלו קלקול וסילוף, אלא התואר הוא על
 הדברים, ומלינו כזה, כגון מי המרים אין פירושו מי של
 אנשים מרים אלא כמו מי מרים, וכמו חלוני שקופים שהוא
 כמו חלונים שקופים, ולזה הביא רש"י כאן פשוטו כדי
 לפרשו, אבל בדבור הקודם אינו מביא פשוטו שפשוט הוא
 (רא"ם): (כג) מביא התרגום לרא' שאינו מתרגם פתגמי
 שפירושו "דברי" אלא פתגמין שפירושו "דברים" והוסף

עיניו (מכיל' - בחינת ק"ה): ויסלף. כהרגומו ומקלקל:
 דברי צדיקים. דברים המלודקים^{כ"ט} משפעי אמת
 (מכיל'), וכן תרגומו פתגמין הרילין, ישרים^{כ"ט}: (ט) וגר
 לא תלחץ. בהרבה מקומות הזהיר תורה על הגר
 מפני שסורו רע^{כ"ט} (ושמא יחזור לסורו) (ב"מ כ"ט):
 את נפש הגר. כמה קשה לו כשלוהלים אותה:
 (י) ואספת את תבואתה. לשון הכנסה^{כ"ט} לבית,
 כמו (דבר כ"ג ב) ואספתו אל תוך ביתך:
 (יא) תשמטנה. מעבודה^{כ"ט}: ונמשתה. מאכילה
 אחר זמן הביעור, דבר אחר תשמטנה מעבודה
 גמורה כגון חרישה וזריעה, ונעשה מלזבל
 ומלקש^{כ"ט} (ח"ק כ"ג): ויתרם תאכל הית

לומר ישרים, כדי לפרש חיבת תרילין, שעל פיקודי ה' ישרים (תה' י"ט ט') התרגם פקודיה דה' תרילין ובלשון חז"ל
 שנשמטו בחיבת חירון, זה פירושו, כי הקושיא מקלקל ומסלף דברים הנאמרים והחירק מיישרו על מכונו (בב"מ ח'): (כד)
 תניא ר"א הגדול אומר מפני מה הזהירה תורה בל"ו מקומות ואמרי לה בל"ו מקומות בגר מפני שסורו רע (גמר').
 ובהוריות דף י"ג. עכברים סוכן רע פירש"י שילך לבס רע הוא יותר מדאי, סורו שר שלהם כדאמר (ב"מ נ"ט) בגר שסורו
 רע דהיינו יצר הרע ששר שלו רע הוא עכ"ל, ובקידושין פ"ב. כל שעסקיו עם הנשים סורו רע פירש"י מנהגו רעה קרבותו
 רע להשתדל עמו שיהא סר אליו ונא לביתו עכ"ל: (כה) ואין פירושו קיבוץ ביתו שיהיה נשמע שדוקא שש שנים תקבלנו
 ובשביעית אסור לקבלו, אבל להכניסו מעט מעט מותר, אלא הכנסה אפילו בלי קיבוץ נקרא אסופיה, וראיה מפ' חלא ששם
 המדובר מאבדות אחיך אפילו שור אחד ואמר ואספתו: (כו) תשמטנה, ונעשתה, פירוש אחד להם שהוא ענין השמטה
 ולהניח הפקר, ולפי שבהפוכו אכל שש שנים אמר הכתוב ב' דברים חורע את ארצך, ואספת את תבואתה, מכלל שצ' השמטה
 שאמר בשביעית חד לזריעה ועבודה בשדה, וחד לתבואת השדה שאי אחה אוכל מן המשומר אחר זמן הביעור כשכלה לחיה
 מן השדה כמבואר בפ' בשר (רא"ם): (כז) להניח זבל הנהמות תחת האילן ולמפור תחת הזיתים לרפויי ארעא (רש"י).

אור החיים

ט. ואתם ידעתם את נפש וגו'. עיין מה הוזהר ופסוק זה ילדיק לך כל מה שכתבתי לך (י'):
 שכתבתי בפסוק (כ"ב כ') וגר לא י. וישש שנים וגו'. סמך מלוב זו למה שלפניה

אור בהיר

בתוך הדיין. כלומר, בלבו ונדעתו. (כ"ב) באומרו חיבת נפש, כי נפשך היה מלוקט מתוך טומאת מלרים.

חיות קרא בן מעבר לקרמך
קזיתק: יב שתא יומין מעבר
עוקדך וביומא שביעאה תנוח
בדיל דינוח תוך ותמך וישקוט

תאכל תית השדה פנתעשה לקרמך
לזיתך: יב ששת ימים תעשה מעשיך
וביום השביעי תשבת למען ינוח
שורך וחמך וינפש בןאמתך והגרי:

רש"י

לקט בדור

השדה. להקיש מאכל חבין למאכל חוכים, מה
חיה אוכלת בלא מעשר חף חביונים אוכלים בלא
מעשר, מכאן אמרו חין מעשר בשביעית (הכ"ג): בן
תעשה לקרמך. והחלת המקרא (מדבר) בשדה
הלבן^{כ"ג}, כמו שאמר למעלה הימנו הזרע את חרמך:
(יב) וביום השביעי תשבת. חף בשנה
השביעית^{כ"ג} לא העקר שבת בראשית ממקומה,
שלא תאמר הוהיל וכל השנה קרויה שבת לא תהג
זה שבת בראשית (כ"ג): למען ינוח שורך
וחמורך. תן לו ניוח להחיר שיחא חולש וחוכל
עשבים מן הקרקע, או חינו חלה יחבשו בתוך
הבית, אמרת חין זה ניוח^{כ"ג} חלה לער (כ"ג): בן
אמתך. בעבד ערל^{כ"ג} הכתוב מדבר (כ"ג) יביות ח"ה:
והגרי. (זה) גר תושב^{כ"ג} (כ"ג - כ"ג):

שאלו העבודות אינם עיקר חלה עוזרים לחיין לנמוח ולהויל
פירות בשפע, ואינם חלה חיסורא דרננן לא מדאורייתא חלה
חז"ל אסמכוהו חקרא, מדאמר הכתוב ב' פעמים נטושה חד
לעבודה גמורה וחד גלה הכתוב שיש לאסור גם עבודות
שאינם גמורות, וסמך הכתוב על חז"ל להבחין ולידע ולאסור
(ג"א), והדברי דוד ז"ל כתב שקושיית הרמב"ן על רש"י
הוא, שכתב סתם, ולא אמר שהוא רק אסמכתא, ובגמלת
יעקב חירך קושיא זו שרבינו רמזה באומרו מעבודה
„גמורה“, ולא די בדרך הראשון שחד בעבודה וחד באכילה,
שא"כ היל"ל ונטשת תבואתה, ומדלח אמר כן משמע שב'
הנעושות רק על ארעא קאי ולא אפירות (מ"ל): (כד)
שאל"כ למה לומר זאת, וכי האדם נתן מאכל לחיות השדה,
אם כבר אמר ונטשתה פשוט הוא שיאכלו חיות
(רא"ם): (כט) שדה שזרעין אותו בכל שנה (חוף)
מחילנות) נקרא בלשון חז"ל שדה הלבן, תבואה ירקות
וקטניות, ואמר הכתוב שכמו שזיתך בשדה הלבן בכל דבר, תעשה כן בשדה חילנות: (ל) לשון המכילתא: נאמר כאן שבת
בראשית לענין שביעית, פ"י מפני שאמר פסוק זה דוקא כאן מזה מוכיח שאפילו בשמיטה תהא ניהג שבת בראשית, אבל
עיקר הכתוב לא בא חלה לאסור לעבוד בנהמה ועבד ערל וגר חושב בשבת, וכן פירושו, לא רק אחת משבות ממלאכה, חלה
כל מעשיך יהיו נעשים ששת ימים ולא ביום השביעי כדי שינוח שורך וחמורך ועבדך הערל והגר חושב שמעשיך נעשים על
ידם (רמב"ן), אבל חין פ"י חובת, „למען“ שכל מה שאחיה שונח הוא למען העבד והנהמה, חלה כאילו אמר למען זה פ"י
כשאחיה שונח יהיה גם זה שהשבות הנהמה והעבד (ר"ב): (לא) פ"י מדחוליה הכתוב שביחת נהמתו בלשון מנוחה ולא
בלשון שביחה נשמע שאין צריך לשומרה מל"ט מלאכות חלה שלא לעבוד נה, כי אם יחנשנה תהיה שביחה ולא ניוחא
(בא"י): (לב) פ"י עדיין לא ניוח לשם עבודת, כי אם מל ועבד דינו כאשה ישראלית לכל דבר, וכבר נאמר בעשרת
הדברות עבדך ואמתך (מכיל'): (לג) שקבל עליו ז' מצות ובחוסם ע"ז, ושבת שקול כע"ז, אבל גר זקק כבר נזכר בעשרת

אור החיים

לומר כדי שלא תעממו טעם גרות עווד" על דרך
אומרו (ויקרא כ"ו ל"ד) אז תרצה הארץ את
שבתוהי וגו':
יב. תעשה מעשיך. ולא כל מעשיך כמו שאמר
בסמוך:

אור בדור

ר"י על ידי שתגרמו גלות בעון שמיטה. ר"א עיין רש"י בשם המכילתא.

יין
זין
זרי
יב:
עך
זא
פון
זל
קל:
מת
גר
גרי
כ:
תו:
ית,
זך:
ילה
דה
זבל
ית
חז"ל
דו
ר:
זרו
זמו
זנו
זס
זטה
זטה
זיה
ז"
ז:
זיה

בְּחֶדְשׁ הָאֵלֶּיב יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם: יט כָּל־
 פֶּטֶר רַחֵם לִי וְכַל־מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר פֶּטֶר
 יָשׁוּר וְשָׂה: כ וּפֶטֶר חֲמוּר תִּפְדֶּה בְּשָׂה
 וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ כָּל־בְּכוֹר
 בְּנֵי־ךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרְאוּ פָנַי רִיקָם:
 זכא שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי →

נפקתא ממצרים: יט כל פתח
 וקרא דימי וכל בעירך דכרין
 תקדש בכור תור ואמר:
 כ ובוכרא דחמרא תפרוק
 באמרא ואם לא תפרוק
 ותנקפה כל בוכרא דכניך
 תפרוק ולא יתחוו קדמי ריקנין:
 זכא שתא יומין תפלה וביומא

דש"י

לקט בדור

סהכזואה מתכרת* צבסולה: (יט) כל פטר
 רחם לי. זכאס^(כ): וכל מקנך תזכר וגו'. וכל
 מקנך אשר הזכר בפטר שור ושה^(כ), אשר יפטור זכר
 את רחמיה: פטר. לשון פתיחה, וכן (מכילת י"ג ע"ג) פטר
 מים ראשית מדון^(כ), תי"ו של הזכר לשון נקבה
 היא^(כ) מוסב על היולדה: (כ) ופטר חמור. ולא
 שאר זכמה עמחה^(כ) (בבבית כ"ג): תפדה בשא. וזמן
 שה לכהן וזכר חולין ביד כהן^(כ), ופטר חמור מותר*
 בעבודה לבעלים (בבבית ע"ג): וערפתו. עורפו
 בקופין^(כ), הוא הפסוד ממון כהן לפיכך יופסד
 ממנו (מכילת י"ג ע"ג - תח"ס כ"ג): כל בכור בניך
 תפדה. חמשה סלעים^(כ) פדיונו קלוב, שנאמר (במד'
 י"ח ע"ג) ופדויו זמן חדש תפדה: ולא יראו פני
 ריקם. לפי פשוטו של מקרא דבר בפני עלמו הוא
 ואינו מוסב על הבכור, שאין צמנות בכור ראיית
 פנים^(כ), אלא הזכרה אחרת היא וכשתעלו לרגל
 לראות לא יראו פני ריקם מנה עליכם להציה עולות
 ראיית^(כ) פנים* (תנ"ך ז"ל), ולפי מדרש צרייתה
 מקרה יתר הוא ומופנה לגזרה שבה, ללמד על
 הענקתו של עבד עברי שהוא חמשה סלעים מכל מין

(לב) מדאמר וכל מקנך הזכר פשוט שעד עתה מדבר בחדש,
 ופי' לי שצריך לפדותו, וחיבת לי מושך על עלמו מה
 דלקמיה כלהלן (בא"י): (ג) תי"ו של הזכר אינו נוכח
 אלא נסתר נקבה, ואין פירושו תיעשה זכר אלא תוליד
 ותוליד זכר, כמו מדשן שאין פירושו יפזר עליו דשן אלא
 מפנהו ותיטול מעליו הדשן, וחסר חיבת אשר, כמו את
 הדך ילכו זה אשר ילכו זה, ובחיבת פטר חסר צי"ת,
 שפטר פירושו לידה ראשונה וצריך להיות בלידה ראשונה,
 וכמו שני אלמנה בית אביך שהוא כאילו אמר בבית אביך,
 והכל ביחד הוא עו"ה: כל בכור זכאס לי הוא, וכן כל מקנך
 אשר חלד זכר בלידה ראשונה צין שור ובין שה לי הוא
 (רא"ם): (ד) פירושו המתחיל במריבה דומה למי
 שפוחת פתח קטן צמים השוטפים והנובעים, שהוא הולך לו,
 והפתח מעצמו נחרצ עד ששוטף את הכל: (ה) כזר
 ידעת שתי"ו המשמש זכאס החיבה פעמים הוא לשון נוכח
 בין לזכר ובין לנקבה כגון תפדה, ופעמים הוא לשון נקבה
 נסתר כגון ותלך לדרוש את ה' (בא"ר): (ו) ובפ' זא
 (י"ג י"ג) מציא רש"י ב' טעמים למה גזרה חורה דוקא
 בחמור עי"ש: (ז) וכל ענינו הוא שהוא ממון כהן אשר
 החורה זיכה לו, ואין בו שום קדושה לא בשא ולא בחמור,
 ואפילו בגזרה ועבודה מותרים, שאפילו כמו פסולי
 המוקדשים שנפדו אינם (רא"ם): (ח) זה פי' וערפתו מלשון עורף,
 כלומר אינו שוחטו מזל הסומנים אלא חותך
 ראשו ממול ערפו, וקופץ הוא סכין גדול וכדו המחזי את כל הראש בפעם אחד:
 (ט) זה הקדמה לדיבור הסמוך שלמדין
 הענקת עבד עברי מצבור שהוא ה' סלעים, ואע"ג דלא כתיב כאן ה' סלעים כתיב במקום אחר: (מ) לפיכך אין לומר
 שפירושו כשתבא לבית המקדש תביא עמך את הבכור או את המעוה, ודאי שדבר בפני עלמו הוא, אבל על פי מדרש צרייתה
 דמס' קדושין אה"ע שייך לבכור שאחר שולד לך בכור אל תשיב פני הכהן ריקם, ומקרא יתר הוא לומר דבר אחד ב' פעמים,
 לזה דרשו אותו בג"ש, מה ריקם האמור כאן ה' סלעים גם ריקם האמור בעבד עברי שלא נחן שם הכתוב שיעור שיעורו ה'
 סלעים, וראוי היה לכתוב לא תשלטנו ריקם אחר אומרו הענק העניק לו מלאךך מגרנך ומיקנך, ומדאמר אותו מקודם שמע
 מינה ששייך לימוד זה של ה' סלעים לכל מין לצדו, דהיינו בשר חזואה ויין סך הכל ע"י סלעים (גמר'): (מא) קרבן
 עולות שעולי רגלים מקריבין בשעת עכבתם צירושלים נקראו כן מכה פסוק זה, שנקרבין זה בזה לראות פני השכינה:

שינוי נוסחאות: סבברת - סבברת - סבבלת - הותר - ראות

תִּשְׁבֹּת בַּחֲרִישׁ וּבְקִצִיר תִּשְׁבֹּת: ^א
 כב וְחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָּךְ בְּבוֹרֵי
 קִצִיר חֲטִים וְחַג הָאֶסֶף תִּקְוֹפֶת
 הַשָּׁנָה: כג שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה
 כָּל־זְבוּרָךְ אֶת־פְּנֵי הָאֲדֹנָי | יְהוָה אֱלֹהֵי

שְׁבִיעָה תְּנוּחַ בְּרוּעָא וּבְחֻצָא
 תְּנוּחַ כב וְחַג דְּשִׁבְעִיא תַעֲבֵד
 לָךְ בְּבוֹרֵי חֻצַּד חֲטִין וְחַג
 דְּכִנְשָׁא בְּמַפְקָא דְשִׁתָּא: כג תַּלְתַּת
 זְמַנִּין בְּשִׁתָּא יִתְחַזֵּן כָּל דְּבוּרָךְ
 קָדָם רַבּוֹן עֲלֵמָא: א

לקט בהיר

רש"י

מב) פלוגתא דר' עקיבא ור' ישמעאל הוא בר"ה וצמ"ק
 (ג'): ומביא רש"י שניהם לפי שניהם מחלימים בפשט
 הכתוב, שהרי בשנת אי אפשר לאוקמיה כמו שהקשה רש"י
 וכי רק חריש וקציר אסור למשמע שחריש וקציר חשבות
 ולא בשאר מלאכות, ובשביעית אי אפשר לאוקמיה שהרי כבר
 כתיב שדך לא תזרע וכו', לזה ר' עקיבא מוקי לה לתוספת
 שמיטה, ולא להחיר קצירת העומר, שפשט הכתוב לאסור
 ולהחמיר בא, לא להקל ולהחמיר, ור' ישמעאל לא מוקי לה
 לשמיטה שפשט הכתוב בשנת בראשית מיירי
 (תוס'): (מג) פי' רש"י שלא יחרוש שדה ערוב שביעית
 חריש שיועיל לשביעית עכ"ל: (מד) פי' רש"י כגון תבואה
 שהצואה שליש בשביעית אחת טוהב צה מנהג שביעית
 בשמינית עכ"ל: (מה) שביעית עלמו שהרי נאמר בפירוש,
 והגם שחרישה לא נאמר בפירוש, עיקר דיוקיה מקצירה
 הנאמר בפירוש, ומדקצירה לא אילטרין רק לתוספת גם
 חרישה דרשינן ליה לתוספת (תוס'): (מו) פי' בהכרח
 שאין הכתוב אוסר רק חרישת רשות, שהרי אין לך חרישה
 שהיא מלוה, שאפילו לזורך העומר אין מלוה בחרישה אלא
 בקצירה: (מז) אין פירושו זמן קציר חטים כמו חג האסף
 שפירושו חג בזמן האסף, שא"כ מה זה בבורי, היל"ל חג
 שבעות קציר חטים, גם אין פירושו זמן שהחטים מתבכרים,
 שא"כ אין מקום לחיבת קציר, אלא שמי הלחם שמקריבים
 בשבעות מן קציר חטים, דהיינו מן חטים חדשים שנקלרו
 עמה מנחה זו נקראת צבורים כמו שפרשם נדיבור הסמוך,
 וכמו דכתיב וביום הבכורים נהקריבכם מנחה חדשה, כלומר
 תעשה חג שבעות ביום שאחיה מביא מנחה חדשה מן קציר חטים (ג"א): (מח) שעד חדש תשרי מניחים את התבואה
 גדיש בשדה לייבשם, וקודם הגשם מכניסים אותה לבית: (מט) פי' הגם שלשון אסיפה פירושו לאסוף דבר המתפור, לאו
 דוקא, יוכל להיאמר גם על הכנסה, ומביא ראיה מאבידת אחיך הגם שהמדובר משור או שה אחד נאמר ואספתו: (ג)
 שהשנה היא כמו דבר העגול, שכל פעם שמתגלגל בא בחזרה לאותו מקום שהיה מקודם, כמו כן השנה מתגלגל שס"ה ימים
 וצא בחזרה למקום שהתחיל: (בא) כלומר הנמלאים כן, ואין לומר זכרים שלך, שהרי לכלל ישראל מדבר הכתוב א"כ כולם
 בכלל הנוכח מן י"ג שנה ומעלה, ולא בא לחייב הקטנים או העבדים, שא"כ משמע שהזכרים שלך חייבים ואמה פטור, ולכל
 הפחות היל"ל כמו בשנת אחת ובך ובתך שפירושו אחת האב וגם הנשים שבאו לגיל המזנות, גם כאן היל"ל "אחיה" וכל

ומין כפדיון צבור במסכת קדושין (י"ג): (כח) בחריש
 ובקציר תשבות. למה מחר חריש וקציר, יש
 מרבותיו^א לומרם על חריש של ערוב שביעית
 הנכנס לשביעית^ב וקציר של שביעית הכולל למואלו
 שביעית^ג ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש, וכך
 משמעו ששת ימים תעבוד וציוס השביעי תשבות,
 ועבודת ו' הימים שהתרחו לך יש שנה שהחריש
 והקציר אסור, ואין לריך לומר חריש וקציר של
 שביעית^ד שהרי כבר נאמר (ויק כ"ב ד') שדך לא
 תזרע וגו', ויש לומרם שאינו מדבר אלא בשנת,
 וחריש וקציר שהחבר צו לומר לך מה חריש רשות^ה
 אף קציר רשות ילא קציר העומר שהוא מלוה ודוחה
 את השבת (ר"ס ט'): (כצ) בבורי קציר חטים.
 שאחיה מביא צו שמי הלחם^ו מן החטים: בבורי.
 שהיא מנחה ראשונה הצאה מן החדש של חטים
 למקדש, כי מנחת העומר הבה בפסח מן השעורים
 היא (מנחת ס"ח): וְחַג הָאֶסֶף. בזמן שאחיה אוסף
 תבואתך מן השדה^ז לבית, אסיפה זו לשון
 הכנסה^ח לבית, כמו (דבר כ"ב ב') ואספתו אל הוך
 ביתך: תקופת השנה. שהיא צחורת השנה^ט,
 צחלת השנה הצאה: תקופת. לשון מסיבה
 והקפה: (כג) כל זבורך. כל הזכרים שבך^י,
 הרבה מלוה צחורה נאמרו ונכפלו ויש מהם שלש
 פעמים וארבע לחייב ולטנוש על מנין לאוין שבהם

דושראלי: כד ארי אתר
 מן גרמך ואפתי ית חו
 יחמד אנש ית ארעה
 לאתחזא קדם יי אל
 זמנין בשתא: כה קא
 חמיע דם פסחי ולי
 לצפרא בר ממדבך
 נכסת חנא דפסקא:

ועל מנין עשה שבהם:
 אחריו^א, וכן (דבר כ"ב י"ח)
 ויורש את האמרי לשון
 גבלך. ואחיה רחוק מו
 לראות לפני תמיד^ב, לכן
 כללו: (כח) לא תשה
 הפסח^ג ועדיין חמץ ק
 לזורק^ד או לאחד מצני
 ילין. כתרומת^ה, אין ליג
 ואין לינה אלה צעמוד ה
 לומריו^ו (חזק), מכלן
 חלבים^ז ואזרים (פסחים ג
 החמץ קודם חלות, אבל הוא
 וכו' (מ"ל): (נו) כי בהכר
 צבהמה, א"כ פי' לא תשחט
 גרסו כן גרש"י, וא' מצני ו
 לוקים מוז מצני חצורה שהול
 הוסף "חריש" נכסת פי' חל
 השחר, כלומר יכול להיות על
 אין נכך כלום: (ס) שהלא

בתחילת פ
 כד. אוריש גויס

מפניך
 בראיחס על דרך מל

[ר"י ד']

במשל שהמלך ציוה לתת משלו פרוסה לעבדיו שבחרץ א - אך הא קשיא להו, כיון שעכ"פ פרה נקרבת בחרץ ושכיליה שבילי חרץ המה, אשר היא מאורחותם של ס"ם ואומות העולם, אם כן היה להם להבין טעמי פרה איך מטהרת טמאים ומטמאת טהורים, על כן היא חוקה בעיניהם. ושלמה המלך ע"ה שמלך על השדים כמו שאמרו חז"ל (מגילה י"א ע"ב) אמר ושיער בנפשו להתחכם בטעמי פרה, ואמרתי אחכמה, ומ"מ היא רחוקה ממני, וק"ל.

דרוש יג

[לפרשת פרה תשא תקי"ף לפ"ק]

בשביעות בשמיטות, ונתחייבו ע' שנים של גלות בבל שבעים נגד שבעים^ב. ועל כן סוף פרשת משפטים קודם עגל נאמרה שמיטה בפירוש, והשביעית תשמטנה ונטשתה (שמות כ"ג י"א), ובפרשת כי תשא אחר העגל נאמרה שמיטה רק כרמז, בחריש ובקציר תשבות (שם ל"ד כ"א), כדרש חז"ל (ר"ה ט' ע"א) לתוספת שביעית.

L

כפייט דפרשת פרה כסילוק קדושה, מרכבה עליונה אדם אריה שור נשר, ומרכבה תחתונה בית המקדש עין ארז מלך באילנות, ע"ש"א. הנה כשחטאו בעגל ופגמו בשור שבמרכבה ונהפך לכרו"ב (חגיגה י"ג ע"ב), הוצרך לצרף לזה אר"ז, כרו"ב-אר"ז גימטריא תל"ו, ועדיין חסר מספר שבעים ממספר שור"ר, על כן נשאר מקום לס"ם להכשילם

בחסא העגל נחסר שבעים מהמרכבה ולכן נכסלו בשמיטה

שלמה
ור
ם
ני
יבת

א. ז"ל: "ואין הכוונה בשעיר המשתלח שיהיה קרבן מאתנו אליו חלילה, אבל שתהיה כוונתנו לעשות רצון בוראנו שצונו כך. והמשל בזה, כמי שעשה סעודה לאהון וצוה האדון את האיש העושה הסעודה תן מנה אחת לעבדי פלוני, שאין העושה הסעודה נותן כלום לעבד ההוא ולא לכבודו יעשה עמו, רק הכל נתן לאדון והאדון נותן פרס לעבדו, ושמר זה מצותו ועשה לכבוד האדון כל אשר צוהו, ואמנם האדון לחמלתו על בעל הסעודה רצה שיהיו כל עבדיו נהנין ממנה שיספר בשבתו ולא בגנותו". א. "והוא רוכב שחקים בטוה, גאה על גאים, מתנשא על נשאים, ומתגאה כארז על מתגאים, ועניו כאזוב על נדכאים. וצר בעולמו חמשה מיני גאים, שור בבהמה, אריה בחיה, נשר במעופפים, ארז בעצים, ואדם בכלום, ומלך מתגאה על כולם, לבש גאות מכולם". ב. ראה רש"י ויקרא כ"ו ל"ה.

מסורת המדרש
י. זה אחד מהמקומות
ע"ש שכתב פתח החומא
תרכ"ה ט' תני"ח, פס"ד
פכ"ו (עשר תעשר) ב.
ביהמ"ק חרב ע"ן
מגילה י"א להלן ג. ג.
ועושי מרויחין ע"ן
ויק"ד ה. ג.

7 ← י. (א, ב) 'בימים ההם' זה הוא אחד מן המקומות
שהיו מלאכי השרת מדיין פיתקין לפני הקדוש ברוך הוא
שהיו אומרים לפניו רבונו של עולם בית המקדש חרב
ורשע זה יושב ועושה מרויחין אמר להם תנו ימים פנגד
ימים קדא הוא דכתיב (נחמיה יג, טו) 'בימים ההמה ראיתי
ביהודה דרכים גתות בשבת וגו' רבי חלבו אמר אללא ווי

לא תוכל לפרש "מדינה" — "עיר ממלכה", העיר עצמה בלבד, שאין אתה יכול לומר שמלך רק על
הערים האלה במספר הזה ולא מלך על כל השדה שסביב כל אחת מאלה, שהרי בודאי מלך על
המחוזות ועריהם כולם, ומה שהוא אומר "מדינה" משמעו כל המחוז על כל ערי השדה שבו אשר סביב
אותה עיר ממלכה, והרי "מדינה" — "אפרכיא", מחוז ערים כולו (ע"ן יפ"ע שם), ועל כאלה במספר
הזה מלך אחשוורוש בעולם.

י. "בימים ההם, כשבת המלך אחשוורוש על כסא מלכותו... עשה משתה", הגם שכבר הקדים
הכתוב ואמר "ויהי בימי אחשוורוש... המולך" חזר שנית בסיפור המשתה ואמר "בימים ההם כשבת
המלך" לומר כי — זה הוא אחד מן המקומות שהיו מלאכי השרת — העומדים לפני הקב"ה
כשרים העומדים לפני המלך בעת המשפט — מדיין פיתקין — מריצים כתבים של התאוננות
ותרעומת — לפני הקב"ה — להעיר לו ולבקש מלפניו, כדרך שהיושבים לפני המלך במשפט
שולחים לפני המלך פתקים להעיר לו מה שהם רוצים להעיר באותה שעה, בלי להעזי לדבר ולצעוק
אליו (ע"י משנדר"א), שהיו אומרים לפניו: רבונו של עולם, בית המקדש חרב ורשע זה
יושב ועושה מרויחין — משתאות של תענוג והוללות ימים רבים, הוא לאנשים ואשתו לנשים
(כדלהלן ג, ג), והוא אשר ברשעותו ביטל את עבודת בנין בית המקדש שכבר החלה לפניו בימי כורש,
(יפ"ע), כנדרש למעלה (ע"י לעיל כאן, א), ואת משתהו זה הוא עושה לשמות בחשבו שמאחר שעברו
שבעים שנה מחורבן הבית ועדיין לא נבנה הרי ששוב לא יבנה והוציא כלי המקדש מאוצרותיו
ומשתמש בהם במשתהו זה (כבמגילה י"א), ואתה ה' שותק לו ונותן לו שלוח במלכותו (יפ"ע) ! אמר
להם — הקב"ה למלאכים: תנו ימים כנגד ימים — תנו לצורר ישראל זה ימי שלוח להצר
לישראל בימים אלה כנגד מה שישראל עדיין לא שבו מכל חטאיהם וחוטאים בימים אלה לפני ה' הוא
הוא דכתיב — זהו שאמר הכתוב, מה היה בארץ ישראל אחרי ששבו ישראל ובנו את הבית השני
ואת ירושלים, בימי עזרא ונחמיה, וכמו שנחמיה אומר: "בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים
גתות בשבת ומביאים הערמות ועומסים על החמורים... וכל משא, ומביאים ירושלם ביום השבת", וחטא
זה, ועוד חטאים האמורים בענין, אשר באו אז על תיקונם, שעזרא ונחמיה החזירו את ישראל בתשובה
מכל עוונותיהם אלה, שהיו בידו ישראל עוד מעת שהיו בגולה ומעת שהיו בארץ ישראל לפני שגלו
שחטאו ומלכיהם הרעים, ועל כן באו עליהם צרות החורבן והגלות, וצרת אחשוורוש האמורה כאן גם
היא באה עליהם שעדיין חטאו ולא שבו מכל חטאיהם, והרי "בימים ההם" האמור כאן באחשוורוש
רומז אל "בימים ההמה" האמור בנחמיה, והרי "קשבת" האמור כאן ידרש "קשבת", על חטא השבת
האמור בנחמיה, לומר שצרה זו באה לישראל כנגד חטא זה (ע"י יפ"ע), שעדיין לא בא אל תיקונו,
והצטערו ישראל בכליון עינים לבנין בית המקדש ועל ראותם את משתהו של רשע זה.

רבי חלבו אמר: לכן האריך כאן הכתוב לומר "בימים ההם", לדרוש כאן "כיי ימים ההם", שכן

ומאָה
עיר
מלכים
אמר
דינה
ג, א.
שרים
אסתר
דינה?
יליש
אגילה
ומובן
אשר
יפ"ע
דה",
כה",
נו לי
—
לשון
קרא
עיר
הקן,
יכול
חלו
יח),
מר,
ושב
זאל
דיא
—
רש
יגם

← ומאה מדינה: **ב** בימים ההם פשבת | המלך עני, עד לא ימללון אנא

אשמע: בביומיא האנון

כד בעא מלכא אחשורוש למיתב על כורסי מלכותא דשלמה, דאשתבא מן ירושלם על

רשי

ושנע מדינות, כמו שמולך מהודו ועד כוש בקמץ. לכן פירש המולך מעצמו וכו'. וכך כתוב בעומדים זה אל זה ו. וכן כי הוא רדה בכל עבר הנהר מתפסק ועד עזה (מ"א ה ד), שהיה רודה בכל עבר הנהר כמו שהוא רודה מתפסק עד עזה (מגילה יא.): (ב) כשבת המלך אחשורוש וגו'.

אבן עזרא

(ב) וטעם בימים ההם. אחר שאמר בימי אחשורוש תחלת הדברים הראשון כלל, וטעם כשבת המלך

ראשון לציון

(ב) בימים ההם כשבת. יש לדקדק למה הוצרך לומר בימים ההם, הלא מאמרו כשבת המלך אחשורוש

מדרשי חז"ל

מדינה. מכאן רכל מקום שנאמר מדינה היא אפרכיא. (שם). (ב) בימים ההם. זה אחד מן המקומות שהיו מלאכי השרת מדין פתקון לפני הקב"ה שהיו אומרים לפניו, רבש"ע, בית המקדש חרב ורשע זה יושב ועושה מרוזחין, אמר להם תנו ימים כנגד ימים, הלא הוא דכתיב בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גיתות בשבת. (שם). בימים ההם. אמר רב ביבוי: הו לאותן הימים, היך מה דאת אמר הילילו הו ליום. (שם).

פתשגן הכתב

את יהויכין מלך יהודה, ויצאו עמו כל האסורים כולם. מה עשה אויל מרוך בעת ההיא, בא עוד אל גנוי המלך ויוציא משם כל מיני שמן המשחה הטובים וכל מיני בשמים, וירחץ אותו וימשח אותו וילבש אותו בגדי מלכות, ואכל לחם תמיד לפניו כל ימי חייו. ודריוש המדי ישב על כסא מלכותו.

הוא אחשורוש המלך הפרסי בן דריוש מלך מדי, הוא אחשורוש אשר צוה להביא יין משבע ועשרים ומאה מדינה, להשקות את שבע ועשרים ומאה מלכים היושבים לפניו, למען ישתה כל אחד ואחד מין מדינתו ולא יזוק. הוא אחשורוש מלך מעות, הוא אחשורוש מלך טפש אשר אמר תבטל מלכותו ולא תבטל גזרתו. הוא אחשורוש שהופרו עצותיו ולא קמו גזרותיו, הוא אחשורוש אשר אמר להביא את ושתי המלכה ערומה לפניו ולא באה. הוא אחשורוש שבימיו נמכרו בית ישראל חנם בלא כסף

תרגום

13

תרג בית ישראל מה דכתיב ו תאמר כ

הוא אחשורוש, חמשא פת וחמשא פתיב בהון 'הוא' אבדקם. הוא אהרן ומשה. הוא עזרא. אילין חמשא צ נמרוד, דכתיב ביה הוא אדום, הוא דתן ואבירם, ה ועל דאמר ולא עבד אתי ועד כוש, מהודו דמערכא ועסרין ושבע מדינן. הוא רחמוי. הוא אחשורוש דג הוא אחשורוש המולך ו כוש קריבין הויאן תדא בהודו וכוש דהון קריבין ועסרין ושבע מדינן וא משפח דשלמה מלכא ש ועד עזה, והלא תפסח ו אלא היך דהנה שליט ע הכי הנה שליט על

ארבע הנון דשליטו מסו אומי עלמא, ותרין מן ישראל, בשלמה כתיב כ גוי וממלכה, ונבוכדנצר אתקצרת מלכותיה, ולא ו ושבע מדינן, ולמה זכו ושבע מדינן, אלא אמר למסבה לאסתר דהיא מ ועסרין ושבע שנין, תיעו ועסרין ושבע שנין, ות

ב ביומיא האנון כד הו באחאב כתיב אס יש גוי ומ אס על שבע ועשרים ומא הקב"ה עתיד הוא לקחת א ועשרים ומאת שנה, תבא (ב) בימים ההם. כשבת המי

תרגום שני

שבטא דבית יהודה, ונפקו עמיה כל אסיריא. מה עבד אויל מרוך בההיא שענתא, על לבי גנוי מלכא ואפיק מתמן כל משחנין טבין וכל מיני בוסמין, ואסחי יתיה ומשח יתיה, ואלביש יתיה לבושא דמלכותא, ואכל לחם תדירא קדמוי כל יומי חיהי. ודרגוש מדאה קפיל מלכותא.

הוא אחשורוש מלכא פרוסא כד דרגוש מלכא מדאה. הוא אחשורוש דאמר למייתי חמרא מן מאה ועסרין ושבע מדינן למאה ועסרין ושבע מלכין דגניין קדמוי, דישתי כל גבר וגבר מן חמר מדינתיה דלא יתנוק. הוא אחשורוש מלכא מעותא. הוא אחשורוש מלכא טפשא, דאמר תבטל מלכותי ולא תבטל גזירתי. הוא אחשורוש דמתקלקלן עצתיה, ולא תקנן גזרתיה. הוא אחשורוש דאמר לאעלא ית ושתי מלכתא ערטילתא קדמויה ולא עלתה. הוא אחשורוש דבימוהי אינדבנוי דבית ישראל מגן בלא כסף, כדכתיב חנם נמכרתם. הוא אחשורוש דאשתחרו בימוהי אפודי דבית ישראל בשולי קדירא. הוא אחשורוש דאמר למייתי ארזי מן לבנון ודהב מאופיר ולא מייתי. הוא אחשורוש דבימוי אתקיים על

בגזמא אורג מכווארג

אַחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן יְדוּהָי דְשִׁישַׁק מַלְכָּא דְמִצְרַיִם, וּמִמְצָרַיִם

אֲשֶׁתְּבָא עַל יְדוּי דְסַנְחֶרִיב, וּמִן יְדוּי דְסַנְחֶרִיב אֲשֶׁתְּבָא עַל יְדוּי דְחֻזְקִיָּה וְתָב לִירוּשָׁלַם, וְתוּב מִן יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁתְּבָא עַל יְדוּי דְפָרְעָה חֲגִירָא מַלְכָּא דְמִצְרַיִם, וּמִמְצָרַיִם אֲשֶׁתְּבָא עַל יְדוּי דְנְבוּכַדְנֶצַּר וְנַחַת לְבָבָל. וְכֵד צָדָא בּוּרְשׁ יָת מְדֵהָא דְבָבֶל אַחְתִּיָּה לְעֵילָם, וּבִתְרָן פִּן מְלֶךְ אַחַשְׁוֵרוֹשׁ, וּבָעָא לְמִיתָב עֲלוּהִי וְלֹא הָוָה יָכִיל, וְשָׁדַר וְאַיִתִּי אֲרִידִיכְלוּן מִן אֲלֶכְסַנְדְּרִיא לְמַעַבְד פּוֹתִיָּה וְלֹא יָכִיל, וְעַבְדוֹ אוּחְרָן אָרַע מִיְנִיָּה, וְאַתְּעַסְקוּ בֵּיה תַרְוִין שְׁנִין, וּבִשְׁתָּא תְּלִיתָאָה דְמַלְכוּתִיָּה יְתִיב עֵילוּי הָהוּא בּוּרְסִי מַלְכוּתִיָּה דְעַבְדוֹ לִיָּה

שפתי חכמים

רש"י

כשנתקיים המלכות בידו ה' וכזמניו פירסוהו בענין אחר נמשכת מגילה (יא):

(יא) איכא פלוגתא בדבר, וחד אמר כי רחוקים היו, ומאחר דהרבות (שם) הסכים כמאן דאמר קרובים היו, כתב רש"י רק חד מאן דאמר ותפס לשון הרבות: ה דקשיא ליה וכי דוקא בשבתה על כסא עשה. ועוד מאי נפקא לן מיניה אם ישב או עמד. לכן פירש כשנתקיים וכו'. א"נ דקשיא ליה כשבת המלך משמע בתחלת מלכותו, והדר כתיב בשנת שלש למלכו. לכן פירש כשנתקיים המלכות בידו דהיינו בשנת שלש למלכו:

אבן עזרא

ואחשורוש ששקט ממלחמות הודו וכוש כי גבור היה, וככה כתוב במגלה על כן בשנת שלש למלכו: בשושן הבירה. שם ארמון כמו כי לא לאדם הבירה.

ראשון לציון

הדבר מובן שבימים ההם היה הדבר, ומה גם משמעות בימים ההם מורה על הימים הידועים, ולא מצינו שקדמה ידיעה לאלו הימים. ונראה לפרש שיוכין הכתוב לומר ענין א' שאמרו במדרש, מאי כשבת כשנתישבה דעתו וכו', דכתיב כה אמר ה' לפי מלאת לבבל ע' שנה אפקוד אחכם, חשוב מ"ה של נבוכדנצר, כ"ג של אויל מרוך, ותרתי ידידיה, הרי ע', אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו עד כאן. לפי דברי המדרש ירמוזו באומרו בימים ההם כשעברו ב' שנים, כי ימים פירוש שנה, על דרך ימים תהיה גאולתו. וכן אומרו תשב הנערה אתנו ימים או עשור, ופירוש ימים הוא

מדרשי חז"ל

על כסא מלכותו. כתיב כי לה' המלוכה ואתה אומר על כסא מלכותו, אלא לשעבר היתה מלכות בישראל, וכיון שחטאו נטלה מהם ונתנה לאוה"ע. רבי עזריה אומר: על

פתישגן הכתב

ובשגשג נבוכדנצר לבוא אל בית קדש הקדשים שערי ההיכל ננעלו ולא נפתחו, עד אשר יצא בת קול משמי מרומים ואמר אליהם פתח לבנון דלתין, ואחרי כן נפתחו מאליהם. ויבוא נבוכדנצר אל בית קדשי הקדשים, וירא את שבת המלך ה'

תרגום שני

וכד בעא נבוכדנצר למיעל לבית קדש קודשא, אסתמימו תרעי היכלא ולא פתחין נפשיהון, עד נפקת פת קלא משמי מרומא ואמרת ליה פתח לבנון דלתין, ובתר כן פתח נפשיה, ועל נבוכדנצר רשיעא מסאבא לבית קדש קודשא, ונחזא) שבתיה דמלך כל עלמא יי צבאות. ונחזא ית מאני קדישא (דאשתמשו בהון

ת פהניא ומלכיא דבית ו רוגזא רבא ונפק מן פת ושבא שבאי רבא, ואפ בשילשלון דפרזלא, ואו על צן וירמנה נביא אזל עמד וצוח ובכא, ועני וכן יצחק ויעקב, קומו מגו דבית ישאל, דאזלין ב רוח קדישא ואמרת ליה כי אספתי את שלומי. על קברי אמהתא, עני ו מרחמניא) שרה ורבקה ונחזון ית בגיכון ויבנתיכ בקושטא, דאזלין בשבגי מתבא רוח דקודשא קם מקברי אמהתא ואז אמר, נביא נביא מרחמו ונחזון ית בגיכון ויבנתי יתהון בקושטא, דאזלין מסאנא. מתיבא רוחא ו לפי דמיה נביא, אם ו מקברי נביא (ואזל) ויג אמר, אוכלין יתי לת דתנחומין, די אנא מח בשבאי ומהלכין בגלותי אל ת ונתה ירמיה ספיד ובכי בשבאי ומהלכין בגלות צואריהון, אינון ומלכין דמטון לאתרא דשמי ואלבישו יתון. עני ירמי וכלל תלוותהון דכשד לבתר טעוהוכון ותשבו מרה על בני ישראל ההול מלכיהם שריהם וכהניהם, ענה ירמיה הנביא ואמר טומאותיכם וגלוליכם והל

הַפִּירָה: ג בְּשַׁנַּת שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוֹ עָשָׂה
מִשְׁתָּה לְכָל־שָׂרָיו וְעַבְדָּיו חֵיל פָּרַס
וּמְדֵי הַפְּרָתָמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת לְפָנָיו:
וּבְהִרְאֹתוֹ אֶת־עֶשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת־

ובתר דאכבשניון אתא ועבד משקנא. ואית דאמר, יומא דאידיא הוה ליה, וישרר אנרתא לכולהו מדינתא למיחי למעפד קדמוי חרותא, שלח וזמן כל רברבני מדינתא דייחון ויחרון עמיה, ואתו קדמוי מאה ועסרין ושבע מלכין, מן מאה ועסרין ושבע מדינן. וכולהו קטירי תני פרישיהון, והון סמיכין ליה על גניו מילתא, ואכלין וחרין קדם מלפא, והון פרתונאי ורברבני מדינתא קדמוי, ומן רברבני ישראל הוה תמן, מטול דחון תמן מאני בית מקדשא, הון בכין ומספדן תמן: רובתר דאכלו ושתו ואתפנקו, אחזי להון ית עתריה די ושתאר בידיה מן פורש מדאה, ואוף פורש אשפח ההוא עתרא, בצדאומיה דכבל חפר בספר פרת, ואשפח תמן שית מאה ותמנן אחמייתין דנתחשא, מליין דהב טב יחרין ובורלן וסגלכין, ובההוא עתרא תקף יקריה יומין סגיאיין,

רש"י

(ג) הפרתמים. שלטונים נלסון פרס (מגילה יב):

אבן עזרא

אפרש: (ג) עשה משתה. רבים אמרו כי עשה משתה בעבור שחשב כפי חשבונו וראה שלא יגאלו ישראל. ויש אומרים ששקט ממלחמות, ויש אומרים שנשא ושתו, והוא הישר בעיני: הפרתמים. מורע המלוכה ולא נדע אם המלה עברית או פרסית, כי לא מצאנוה רק בספר דניאל ובמגילה:

ראשון לציון

(ג) בשנת שלש למלכו וגו'. נראה כי שיעור הכתוב כך הוא, עשה משתה לכל שריו ועבדיו והחיל, אך בסדר ההסיבה לא הסיכו כל אחד לפני מלך אלא הגדולים, וזה אומר הפרתמים ושרי המדינות לפניו, כי אין ראוי למלך לישב לפניו שאר ההמון, וכזה נתישב הכתוב על נכון, או יאמר שכונת הכתוב הוא להודיע סדר המעלות, כי מעלת העבדים של אחשוורוש וחיילותיו הם גדולים ממדרגת הפרתמים ושרי המדינות, וכל הקודם בכתוב חשוב משל אחריו, הראשונים שבחשיבות הם שריו, ואחריהם עבדי המלך, ואחריהם חיילותיו שהם פרס ומדי, ואחריהם שאר השלטונים ושרי המדינות שהם פחותים במעלתם אפילו מחיל פרס ומדי. ואמרו לפניו ירצה כי המשתה עשה לפניו כי אין שיעור המשתה הנערך לפני המלך למשתה הנערך שלא בפניו, ואמר כי המשתה אשר עשה לפניו, בין שחזר חיבת לפניו על המשתה, בין על

(ד) בהראותו את עושר וגו'. להיות שיש בו גדולות בענין, האי רוב השלטונים ושריו וחיילותיו ושרי המדינות, והבי' העושר אשר הראה לפניו. כנגד העושר אמר את עושר וגו', וכנגד השולטנות אמר ואת יקר וגו'. ודו"ל דרשו שלבש בגדי כהונה ממה שאמר הכתוב יקר תפארת. וטעם אומר ימים רבים וחזר לומר ק"פ יום, אולי שהוא לא דקדק בחשבון הימים, אלא שהרבה לעשות משתה ימים רבים, שהיה בעיניו בעל המשתה לימים רבים מבלי מספר, אלא שברוח הקודש נודע למרדכי, או ידע בבירור שהיו אותם הימים הרבים ק"פ יום. ומדברי יונתן בן עוזיאל נראה שפוסק הכתוב בסכינא חריפא על זה הדרך את עושר וגו' ימים רבים יחזק יקרו וכבודו, וזמן המשתה ק"פ יום, והוכרח לזה מכת קושייתינו עצמה:

קטילא קטלתון ועמא ואזלין, עד די מטו לן בכי ומתנח, ונתרו מן מבוועין די וכד אתון ומטון לנהר רשיעא ואמר לון לב דהיתון ומרין קדם פ ויזמרון קדמי. וכד פ בערבקתא דקמין על ג נהרות בכל וגו', על ג ואמרין ליה לנבוכדנצו אבונא די בשמיא, והו ביירושלם, פינדא דינד פ קדמד שבחא די מרגו. נשיר את שיר יי. פ פתגמא קדין, עגי וכן גזרת מלפא. עגי פלק ואמר, ענא די מסרה פ מן ענא, מן מאן מתבע מתבעיא. עגי ואמר ליה ופקיד מלפא ואיתי לן שלשלון דפרזל וינו ג בשתא תליתא למלכ ועבדוי, אוכלוסי פרס ו על פלכיא, עטיפן בא אכלין וי ר לא כתיב די אחזי ית

מדינתו ושם אפרכיא שלי, שז אף אני אייחס שם מדינתך אשר בשושן ד (ג) בשנת שלש למלכו. ל אומר: בשנת שלש למלא ור' נחמיה אומר: בשנת המקדש, ור' שמואל בר איני שנים בלא כתר ו פ רס ומדי. פעמים מקדים פ לפי שכשהמלכות במדי פרו בפרס מדי טפלה לה. למה קו את המלכות פרוסות, אחד אדרבואן ואחד לעתיד לבא,

בָּרַעָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶלְיָשׁוּב לְטוֹבוֹיָהּ לַעֲשׂוֹת לוֹ נִשְׁפָּה בַּחֲצָרָי
 בֵּית הָאֱלֹהִים: ח וַיֵּרַע לִי מְאֹד וַאֲשַׁלִּיכָה אֶת־כָּל־כְּלֵי בֵּית־
 טוֹבוֹיָהּ הַחוּץ מִן־הַלְשָׁפָה: ט וַאֲמַרְהָ וַיִּטְהַרוּ הַלְשָׁכוֹת וַאֲשִׁיבָהּ
 י שֵׁם כְּלֵי בֵּית הָאֱלֹהִים אֶת־הַמִּנְחָה וְהַלְבָּנָה: פ וַאֲדַעָה כִּי־
 ז מִנִּיּוֹת הַלְלוּיִם לֹא נִתְּנָה וַיִּבְרָחוּ אִישׁ־לְשֹׁדְהוּ הַלְלוּיִם
 ח וְהַמְשַׁרְרִים עָשׂוּ הַמְּלָאכָה: יא וַאֲרִיבָה אֶת־הַסִּגְנִים וַאֲמַרְהָ
 טוֹבֵעַ נַעֲזֹב בֵּית־הָאֱלֹהִים וְאֶקְבָּצֵם וְאֶעֱמְדֵם עַל־עַמְדָּם:
 יג וְכָל־יְהוּדָה הֵבִיאוּ מֵעֵשֶׂר הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר לְאוֹצְרוֹת:
 יד וְאוֹצְרָה עַל־אוֹצְרוֹת שְׁלֹמֹיָה הַכֹּהֵן וְצְדוֹק הַסּוֹפֵר וּפְדָיָה
 טו מִן־הַלְלוּיִם וְעַל־יָדָם חָנָן בֶּן־זִפּוֹר בֶּן־מִתְנִיָּה כִּי נְאֻמָּנִים
 טז נִחְשְׁבוּ וְעַל־יָהֶם לְחַלֵּק לְאַחֵיהֶם: פ יד וְזָכְרָה־לִּי אֱלֹהֵי עַל־זֹאת
 יז וְאַל־תִּמַּח חֲסָדֵי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּבֵית אֱלֹהֵי וּבַמְשַׁמְרִיו:
 טח וּבְיָמִים הָהֵמָּה רָאִיתִי בִיהוּדָה | דֹּרְכִים־גְּתוֹת | בַּשָּׁבֶת

רש"י

(ט) ואומר. זימי לטהר ויטהרו הלשכות וגו': (יא) ואקבצם. קצנתי את הכהנים והלוים להעמידם
 (י) מנייות. מנות: לא נתנה. שלא נתנו ישראל שם על משמרתם בעבודתם, וכל ישראל היו מביאים
 המנות, ועל כן נזכרו והלכו להם ואלה לשאל להם שם מנותם: (יג) כי נאמנים. היו לחלוק
 מנותיהם, ולא היו עוסקים כל כך בעבודתם: המנות זיניהם:

מצודת דוד

(ח) וירע לי. הדבר הזה היה רע בעיני: את כל כלי (ז) נשכה. כמו לשכה: (יא) ואריבה. מלשון ריב: (יד) תמח. כמו תמחה, והוא ענין מחיקה: (טו) גתות. הכלי שדורכים בו צייתי על הדבר וטהרו הלשכות מכל דבר טומאה ומיאוס: ואשיבה שם וגו'. להיות בה כאשר היה מאז עד לא ישב בה טוביה: (י) ואדעה. נודע לי אשר לא ניתן מתנות הלוים ואין להם די סיפוקם, ולזה ברח כל אחד לשרהו לעבדה בחרישה וקצירה להחיות נפשו: עושי המלאכה. מלאכת השיר והגפת השערים: (יא) מדוע נעזב. למה היא עזובה מן הלוים משרתי הבית: ואקבצם. קבצתי את הלוים והעמדתים על מקום מעמדם כל אחד במשמרו כמו שהיה מאז: (יב) וב' יהודה. כאשר חזרו הלוים למקומן חזרו גם הם להביא המעשרות אל האוצרות לחלקם ללוים: (יג) ואוצרה. שמתו אוצרים, רוצה לומר ממונים וגזברים על האוצרות: ועל ידם. סמוך להם ונטפל אליהם היה חנן וגו': נחשבו. בעיני העם: ועליהם. הטלתי עליהם לחלק את המעשר לאחיהם הלוים: (יד) זכרה לי. לזכות כעבור זאת הטובה ואל תמחה החסדים וגו': ובמשמריו. להעמיד על מכונם: (טו) דרכים גתות. דורכים

אבן עזרא

טוביה היו שמים הענינים הנזכרים: (י) מנייות הלוים. כי המלה מיוחדת מן הרבות והם מנייות: שצה השם להת להם: לא נתנה. על אחת ידבר, (יג) ואוצרה. פועל נגזר מן אוצרות, והטעם הפקדתי

מדרשי חז"ל

(ט) ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת וגו'. ת"ר: בראשונה היו אומרים ג' כלים ניטלין בשבת וכו', התירו וחזרו

ומביאים הערמות ותאנים וכל משא וכ מכרם ציד: טו והצו ומזכרים פשפת לבנו יהודה ואמרה להם ומחללים אתיום ה אלהינו עלינו את מוסיפים חרון על־יע צללו שערי יהושלכ ואמרה אשר לא יפ על השערים לא יבו

(טו) הערמות. אלומות של ת העידומי זהם שלא לעשות: ביוב צום שהיו מזכרים מזון וליד. ליד לידה לדרך (נלאשית מה כל): (טו) וד של זור מביאים דגים למכור: (יג)

מצודת ציון

הענבים להוציא היין קרוי גת. וכן כדור הערבות. כרי התבואה. כמו ויתנו ע ועומסים. ענין הטענת משא, כמו ויעו (נלאשית מן יג): ציד. מלשון צידה ומזון: קבוצת דגים: (יז) חזרי יהודה. שרי יהודו צל: כ) הרובצים. מזכרי ז

או כולם מקובצים: (טו) והצורים. מזכרים בשבת לישראל: ובירושל (יז) ומחללים וגו'. לקנות בה מיד: טוסיפים וגו'. על החרון שהיה על: כי אז החמה בשפולי הרקיע ומתאו

גזבר עליהם: (טו) ואעיד ביום מ ואעיד בס: (טז) מביאים דאג. הא וכן וקאם שאון (הושע י יד): (יט)

והתירו וחזרו והתירו עד שאמרו כל ז חרן ממסר הגדול ויתר של מחרישו

כתובת גורו מנאור

וּמְבִיאִים הָעֲרֻמוֹת וְעַמָּסִים עַל-הַחֲמֹרִים וְאַף-יַיִן עֲנָבִים
 וְתַאֲנִים וְכָל-מִשְׂא וּמְבִיאִים יְרוּשָׁלַם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְאֶעִיד בְּיוֹם
 מִכְרָם צִיד: טו וְהַצְרִים יָשְׁבוּ כֹה מְבִיאִים דָּאג וְכָל-מִכְר
 וּמוֹכְרִים בַּשַּׁבָּת לִבְנֵי יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם: י וְאָרִיבָה אֶת חֲרֵי
 יְהוּדָה וְאָמְרָה לָהֶם מָה-הַדְּבָר הָרַע הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹשִׂים
 וּמַחְלְלִים אֶת-יּוֹם הַשַּׁבָּת: יא הֲלוֹא כֹה עָשׂוּ אֲנִיכֶם וַיָּבֵא
 אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ אֶת כָּל-הָרָעָה הַזֹּאת וְעַל הָעִיר הַזֹּאת וְאַתֶּם
 מוֹסִיפִים חֲרוֹן עַל-יִשְׂרָאֵל לְחַלֵּל אֶת-הַשַּׁבָּת: ס יט וַיְהִי כֹאֲשֶׁר
 צָלְלוּ שַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם לִפְנֵי הַשַּׁבָּת וְאָמְרָה וַיִּסְגְּרוּ הַדְּלָתוֹת
 וְאָמְרָה אֲשֶׁר לֹא יִפְתְּחוּם עַד אַחַר הַשַּׁבָּת וּמִנְעֲרֵי הָעֲמֻדוֹתַי
 עַל-הַשַּׁעְרִים לֹא-יָבֹאוּ מִשְׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: כ וַיִּלְיֵנוּ הַרְכָּלִים

רש"י

צ"ל כ"א. כאשר נטו הצללים של ערב שנת בשערים,
 נותני לסגור דלתות העיר שלא יפתחו עד אחר
 שבת, שלא יבואו הרוכלים בעיר למכור סחורתם, כדי
 שלא יחללו ישראל את השבת על ידיהם: (כ) וילינו.
 והיו לנו הרוכלים והסוחרים ביום השבת מחוץ

(טו) הערמות. אלומות של מנוחה: ואעיד.
 העידותי זהם שלא לעשות: ביום מכרם ציד.
 ביום שהיו מוכרים מזון וליד. ליד כמו ויתן להם
 לידה לדרך (נראה מה כל): (טז) והצורים. סוחרים
 של צור מציאים דגים למכור: (יט) ויהי כאשר

מצודת דוד

ענבים בגתות להוציא היין: ומביאים הערמות.
 מביאים אל הבית הערמות התבואה ועומסים אותם
 על החמורים לשאתם: ואף יין וגו'. עומסים על
 החמורים לשאתם ולהביאם אל הבית ביום השבת:
 ואעיד. התריתי בהם לבל יעשו עוד כזאת: ביום וגו'.
 רוצה לומר ביום השוק שמוכרים בו את הצידה כי
 או כולם מקובצים: (טז) והצורים. אנשי צור אשר ישבו בירושלים היו מביאים דגים וכל דבר הנמכר והיו
 מוכרים בשבת לישראל: ובירושלים. כאומר אף שהיא עיר קדושה ובה המקדש חללו בה את השבת:
 (יז) ומחללים וגו'. לקנות בה מיד הצורים: (יח) כה עשו. לחלל את השבת: הוצאת. רוצה לומר הידוע לכל:
 מוסיפים וגו'. על החרון שהיה על אבותינו: (יט) כאשר צ"ל. כאשר האריכו צללי השערים והוא לפנות הערב
 כי אז החמה בשפולי הרקיע ומתארך אז צל כל דבר: ויסגרו. לבל יבואו הצורים עם דבר ממכרם: לא יבוא.

מצודת ציון

הענבים להוציא היין קרוי גת. וכן כדורך גת (ישעיה מג ט):
 הערמות. כרי התבואה. כמו ויתנו ערמות (דברים לא א):
 ועומסים. ענין הטענת משא, כמו ויעמוס איש על חמורו
 (נחמיה מד ג): ציד. מלשון צידה ומזון: (טז) רוצה לומר
 קבוצת דגים: (יז) חוריי יהודה. שרי יהודה: (יט) צ"ל. מלשון
 צל: (כ) הרכבאים. מוכרי הבושם:

אבן עזרא

שערי ירושלים. מענין צל, והטעם הגעת הצל אל
 השערים: לא יבא משא. פירוש שלא יבאו הרוכלים
 הם הסוחרים מערכים ענינים רבים, על כן מערב

גזבר עליהם: (טו) ואעיד ביום מכרם ציד. הראוי
 ואעיד בס: (טז) מביאים דאג. האל"ף עי"ן הפועל,
 וכן וקאם שאון (הושע י יד): (יט) ויהי כאשר צ"ל

מדרשי חז"ל

חכליה נשנית משנה זו, דכתיב: בימים ההמה ראיתי ביהודה
 דורכים גתות בשבת ומביאים הערומות. (שבת קכג:).

והתירו וחזרו והתירו עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת
 חוץ ממטר הגדול ויתר של מתרישה, וכימי נחמיה בן

נרי
 ת
 בה
 י
 ים
 רה
 ים:
 ת:
 יה
 ים
 את
 יין:
 פת

מיד
 מליס
 מלוק

זמח.
 ים בו
 ד. לא
 אחד
 נעזב.
 אחד
 יצרות
 נטפל
 ה"י.
 ורכים

גניות:
 שקרתי

וחזרו

גם הרשעים שמתתם טובה, הלילה שיומרתו בידי גוים

וזה אני חושב פירוש הקרא בפרשת עמלק (שמות י"ז ט') צא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה אלוקים בידי. הנה תיבת מטה אלוקים בידי מיותר, מה לי אם יהיה בידו מטה זה או אחר, רק שיתפלל. אבל הענין כך, כי לפי הנחתינו יש לדקדק מה טעם הרעיש העולם כל כך במלחמת עמלק, הלא לא יכול להכנס לפנים מהענין, רק [נלחם עם] אותן שפלט הענין, שבטו של דן שהיה פסלו של מיכה עמם (ילקוט רמז תתקל"ט), ואם כן דין [הוא] שיהרגו על ידי עמלק לבער הקוצים מן הכרם (כ"מ פ"ג ע"ב). וכן שמעתי מרבים מבני עמינו האומרים על אחינו אנשי הצבא הקוצים מתבערים מן הכרם, ושרו להם מריהו, כי לו נניח ד"יתבי בתוונא דליבא ויודעים כי הם קוצים ח"ו וטוב שיתבערו, אבל לא על ידי אנשים אשר לא מבני ישראל המה, כי אם או בידי שמים כאשר היה בימי אפילה, או שיומסר דינם לבית דין של מטה וידונם, וחלילה להמיתם בידי אינם נימולים.

והנה הדין אותם החייבים מיתה לשמים יאמר עליו שיש בידו מטה אלוקים, כדכתיב בסנחריב (ישעי' י

ביאור הכתוב ומטה אלוקים בידו

ה) ומטה הוא בידם זעמיכא, וזה שאמר משה צא הלחם, פירוש צא מהענין והלחם, ושלא תאמר מה אכפת לי לצאת משום אותן שפלטם הענין, הלא טוב לבער הקוצים, על זה אמר מחר אנכי נצב על ראש הגבעה להתפלל שיהיה מטה אלוקים בידי, שיומסרו לידי להרוג המחוייבים ולא בידי עמלקיב - על כן חלילה לכם אחיי להסיר מעל לבבכם צרת אחינו הנחונים בשביה, ולא כמו אלו שהלכו לבתי טרטיאות וקרקטיאות ולא נחלו על שבר יוסף^כ, ומלבד כל זה עברו על ובמושב לצים לא ישב (תהלים א' א')^{כד}.

7 איתא במדרש (אסת"ר א' י') בימים ההם כשבת, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע בית מקדש אל חרב ורשע זה יושב ועושה מרזיחין (פירוש סעודות ומשתאות), אמר להם הקב"ה כתיב (נחמי י"ג ט"ו) בימים ההם ראיתי דורכים גתות בשבת, תנו ימים כנגד ימים. והדבר תמוה, מהיכ"ת יצטער אחשוורוש על חרבן בית המקדש ולא יעשה מרזיחין, הלא אפילו אחינו בני ישראל עושים ימיהם כחגים ולא עלו על לבם צרת אנשי דורם, ואף גם חורבן

דקדוקים בדברי המדרש על הכתוב 'בימים ההם כשבת'

בית המקדש, מלך הגוים. שחללו שבת, מפני מה חר מפני שישב מפני ו איך הו

אבל הענין וגם דניאל דאחשוורוש מ למנות מגלות ולכאורה צ"ע בכל היה נגד בקרא (דה"ב יושביה עליה ע"ב), ולדעת (ל"ו ע"א ד"ה בזמן שאין י יכניה כבר מהיכ"ת לא י טעם לחשוב אחר זה. אבל מאי שנא שמ לרצות שבתו גילוי עריות

מדוע לא נמנו שבעים שנות גלות בכל מגלות יבנה

גלות בכל סיפיה על השמיטה, כדן שלא יוסיפו חטא על פשע בגלותם

ונראה כך, ערוו ואנחנו עתה אלא שאז מר

כה. ראה ספר "כבר מובאר בנ הזאת כבר נחה וראה עוד שם

שבת ו' ע"א ד"ה כרמלית. ב. בחדרי הלב, רש"י נדה כ' ע"ב. כא. ובמצודות שם: 'הועם מה שאני זועם על ישראל הוא ביד אשור לְמִטָּה, כי ע"ז יכה בהם כרצונו". כב. ועיין בשו"ת חת"ס חלק ו' סי' כ"ט ד"ה וע"ד עם זכו' מה שכתב מרן מענין זה, וע"ע לקמן ח"ג זכור דרוש ה [קצ"א ד'] ד"ה וזה אני. (שער יוסף). - וע"ע שו"ת החדשות סי' ו', תו"מ בשלח פ"ג א' ד"ה וצא. כג. לשה"כ עמוס ו' ו', ופירושו אינם חולים מצער על שבר יוסף (ר"ל ישראל). כד. אודות גזירת מסירת בחורי ישראל לצבא, ראה התמרמורתו של מרן בהאי שהא בדרוש לי טבת הנדפס בדרושים ואגדות קנ"ב א' ד"ה ואמרנו, וראה גם לעיל ח"ג ז' אדר דרוש א [ק"ל א'] ד"ה כל (משנת תק"ס). ובהגהת שער יוסף לעיל ח"א יזה"כ דרוש ד [ל"ג ד'] ד"ה אמרו, ולהלן ח"ה כבוד מלך דרוש ד [ח"ג נ"ד א'] ד"ה ולא, ובמצויין שם.

[קפ"ז ב']

בית המקדש, ולמה יעוררו ריבים על מלך הגוים. ועוד מה זה תשובה על שחללו שבת, מה ענין זה לזה, וכי שאלו מפני מה חרב המקדש שאז היה ראוי שישבי מפני חלול השבת, אבל הם שאלו איך הרשע עושה מרזיחין.

אבל הענין בהבין דאמרו חז"ל (מגילה י"א ע"ב) אחשורוש מנה וטעה, וגם דניאל טעה בהאי חושבנא, דאחשורוש מנה מגלות יהויכין והיה לו למנות מגלות צדקיהו י"א שנים אחר זה. ולכאורה צ"ע דהא ע' שנים של גלות בכל היה נגד ביטול ע' שמיטות כמבואר בקרא (דה"ב ל"ו כ"א), ובזמן שאין כל יושביה עליה אין יוכל נוהג (ערכין ל"ב ע"ב), ולדעת רש"י בגיטין פרק השולח (ל"ו ע"א ד"ה בשביעית) אין שמיטה נוהג בזמן שאין יוכל נוהג, ואם כן מגלות יכניה כבר בטלו השמיטין, ואם כן מהיכ"ת לא יתחילו ע' שנים מן אז, ומה טעם לחשוב מגלות צדקיהו י"א שנים אחר זה. אבל הענין הוא כך, בשים טעם מאי שנא שמיטת הארץ שהקפידה תורה לרצות שבתות הארץ יותר מעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים ושאר עבירות הרבה.

ונראה כך, כי ידועה הוא שלא נתכפרו עונות אבותינו בגלות בבל, ואנחנו עתה בגלות הזה סובלים עונם, אלא שאז מרוב עונותם לא יכלה הארץ

מדוע לא נמנו טבעים שנות גלות בבל. מגלות יכניה

ס בדבר ז על 'בימים שבת'

לסבול אותם וקאה אותם עד שסבלו קצת עונם בבבל, ואז חזרו לארץ עד זמן חורבן בית שני, ודברים אלו מבוארים בכמה מקומות ואין להאריך. ויראה דהקב"ה לרוב חסדיו ורחמיו בחר בטוב, שמכל העונות המרובים שחטאו עד שלא תוכל לסבול הארץ אותם אם לא יתכפר אחת מהם על ידי גלות, בחר הקב"ה שאותו החטא המחכפר יהיה שמיטת הארץ, דאילו היה זה חטא אחר יהיה אפשר שבעת היותם בגולה לכפר על אותו חטא יוסיפו חטא על פשע, כגון עבודה זרה היו משתחווים לצלם, אי נמי אביזריהו דעבודה זרה כל המתגאה כאילו עובד עבודה זרה (סוטה ד' ע"ב), וכל הכועס (זהר ח"א כ"ז ע"ב) וכדומה, וכן גילוי עריות הסתכלות בנשים וגם נשאו נשים נכריות (עזרא י' ב') וכדומה, וכן שפיכת דמים לשון הרע ורכילות (ערכין ט"ז ע"ב), והלבנת פנים (ב"מ ג"ח ע"ב), ומסירה למלכות וכדומה. אמנם אם יהיה הגלות כפרה על שמיטת הארץ, וזה אינו נוהג בחז"ל ולא יבואו לעבור עבירה כזו, אם כן אחרי ככלות עונם יגאלו. אך כל זה אם שומרים שבת כראוי דלא נחשדו ישראל על השבתות (גיטין נ"ד ע"א), אבל אם ח"ו מחללים שבתות, הרי הוא אביזריהו דשמיטת הארץ כמו שכתב הרמב"ן בפרשת משפטים (שמות כ"א ב') דכל הנחי

גלות בבל כיפרה על השמיטה. כדי שלא יוסיפו חטא על פשע בגלותם

כה, ראה ספר הגאולה לרמב"ן שער ג'. וביערות דבש ח"א דרוש ד' ד"ה והוא כי אומות, כתב: "כבר מבואר בכל מקראות הנ"ן, כי גאולה בבית שני היתה רק פקידה, אבל אריכות הגלות המרה הזאת כבר נחתם עלינו בגלות בית ראשון, לסיבת המרי והפשעים מבית ראשון", עיי"ש באריכות. וראה עוד שם דרוש י' ד"ה אבל יובן בשנבין, וראה גם ישועות יעקב או"ח סי' תקמ"ט סק"ב.

גלות בבל
נתארכה מחמת
חלול שבת

שביעיות דרך אחד להם, הרי יגרמו אריכת הגלות^כ.

וא"ש דלכן נמנה להם מגלות צדקיהו, אעפ"י שכבר בטלו שמיטין ויובלות מגלות יכניה, מ"מ משום חלול שבתות האריכו קץ הגאולה, אבל לולי זאת היה נבנה עתה, אעפ"י דכתיב (ישעי' מ"ה א') כה אמר ה' למשיחו לכורש וגו', הא אמרו חז"ל (ר"ה ג' ע"ב) אותו המלך שבנה בית המקדש הוא נקרא כורש ע"ש, שהיה מלך כשר אעפ"י ששמו דריוש ארתחשסתא, והה"נ אי היה אחשורוש בגאו היה הוא נקרא כורש. והנה מי שעליו מצוה לעשות אסור לו לפנות לשום עסק מעסקיו עד שיעשה מה שעליו, ולא כמו שאתם עושים פה לעשות צרכי משא ומתן שלכם קודם תפלת שחרית, וכבר הזהרתי אתכם בזה ולא שמעתם עד כה.

הנה נבוא אל המכוון, דמלאכים חשבו גם הם שעתה כלו ע' שנים של גלות בבל על פי החשבון כנ"ל, ואחשורוש הוא המלך כורש אשר עליו לבנות בית ה', ודבר אלוקינו לא ישוב ריקם, והוא יבנה על כל פנים, ואם כן כיון שעליו מצות ה' איך מפנה לבו לעסקיו לעשות מרזיחים תחלה, והם לא ידעו מחשבות בני אדם שעיקר הסעודה על שלא נבנה בית המקדש, על כן התרעמו בית המקדש חרב ורשע זה עושה מרזיחים, מקדים

ביאור דברי המדרש על חתום 'ימים' חתם שמות

צרכיו לחפצי שמים, והקב"ה השיבם בימים ההם ראיתי דורכים גתות בשבת, וכיון שלא שמרו שבת כראוי עדיין לא הגיע זמן הגאולה.

ומסיים על זה תנו ימים כנגד ימים, ועתה צא וחשוב דבר נפלא, כי הוא חשבון מכוון דבשבעים שנה חללו שבתות במספר עשרה שנים, כי השבת הוא שביעיות הימים, אם כן בשבעים שנה עולים ימי השבת עשרה שנים, לכן נגזר עליהם עוד עשרה שנים גלות משנת שלש למלכות אחשורוש עד שנת י"ג. והנה בשנת י"ב היתה הגזירה של המן שאז חזרו בתשובה שלימה, אבל עד אותו הזמן היו מחללים שבת, נמצא שמשנת שלש עד י"ב יש ט' שנים שחללו שבת, עולה השביעית שנה אחת וימים פרטים, לכן היו בגלות י"א שנים ועוד ימים פרטיים בשנת א' לדריוש שקורא הש"ס שנים מקוטעות ע"ש (מגילה י"א ע"ב). והיינו ימים כנגד ימים ממש.

בואו וראו כמה גדול חטא חלול שבת, והנה אנשי הפרט מחללים אותו כאשר שמעתי עליכם שמכניסים שבת כציפורי ויוצאים ממנו כטבריא^כ, אוי על שמועה לא טובה כזו, וכי על כך תהיו נחשדים ר"ל לחלל שבת בפרהסיא, ושמעתי מאנשים שהוכיחו אתכם והיה כמשחק בעיניכם. וגם בענין מכירת היין שרף בשבת, הגויה היושבת

תוספת ימי גלות
בבל - ימי
השבתות
שנתחללו

הוכחת מנהג
לשמידת שבת
מהלכתה

בבתיכם היא לא יעשה אם כך וכך מדרו וגם לא תתן ואם לא תשו אשלח בכסם^כ המצויה במקו הש"ס (שבת ירמ"י י"ז כ"ד) את יום הש' ירוע

ועל דרך ה' אמרי ישנו עם אחד מלכותך (אסת י"ג ע"ב) ישו אכפת ליה ב' לבלק ידינו : בזנות וכהאי אמר ישנו אחשורוש יז לרוי'א דמנפי עוד אמרו ד שמא תאמר בכל מדינות שאפשר שי מדינה גדולו מקובצים כל

כת. עיין בזה : שימכרו מערב יחזור הישראל פקפוקים בהו נחמיה י"ג כ"א

כו. ע"ע תו"מ למגילת אסתר שמות קפ"ד ב' ד"ה וישם. כז. ח'פוך דברי רבי יוסי במסכת שבת ק"ח ע"ב: "הא חלקו מוכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בצפורי". וברש"י שם: "מוכניסי שבת בטבריא - מפני שהיא עמוקה ומחשכת מבעוד יום, וסבורין שחשכה. וממוציאי שבת בצפורי - שיושבת בראש ההר, ובעוד כשהחמה שוקעת נראית שם אור גדול, ומאחרין לצאת".

בבתיכם היא המוכרת כשכילכם, וכן לא יעשה אם לא תמכרו לה לפני שבת כך וכך מדות והיא תמכור את שלה, וגם לא תתן מקום חנייה בבתיכם, ואם לא תשמעו ותשנו באולתיכם יד אשלה בכמס, וחוסו לנפשיכם מדליקה המצויה במקום שיש חלול שבת כדמייתי הש"ס (שבת קי"ט ע"ב) מקרא מבואר (ירמי' י"ז כ"ו) ואם לא תשמעו לקדש את יום השבת והצתי אש בשערי ירושלים ואין מכבה.

ועל דרך הלצה אני אומר שזה היו אמרי המן במלשינותיו למלך, ישנו עם אחד מפורד ומפורד בכל מדינות מלכותך (אסתר ג' ח'), ואמרו חז"ל (מגילה י"ג ע"ב) ישנו מן המצות, וקשה מה אכפת ליה בזה, אדרבא זהו עצת בלעם לבלק ידינו אל תהי כם בואו ונכשילם בזנות וכהאי גוונא, ואם כן לאיזה טענה אמר ישנו מן המצות, הלא יאמר אחשוורוש ידינו אל תהי כם, ושבקה לרוי' דמנפשיה גפל (שבת ל"ב ע"א) לא עוד אמרו חז"ל (שם) מפורד ומפורד, שמא תאמר איכא מדינתא מינייהו, ת"ל בכל מדינות מלכותך, על כרחך הכוונה שאפשר שיהיו מפורדים ומ"מ בכל מדינה גדולה איכא מדינה קטנה שבה מקובצים כל היהודים של אותה המדינה,

דקדוקים
במלשינות המן
למלך אחשוורוש

קמ"ל שהם מפורדים ממש בין הגויים, ומה רצה בזה.

אבל הענין הוא כך, כי אין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל (יבמות ס"ג ע"א), שאין הגויים עוברים על התורה כי אם ישראל, ואחר כך הגויים נלקים עמם. והנה על דרך משל אתם מחללים שבת, אם תגרמו דליקה הלא ילקו הנכרים השוכנים סביבותיכם, וכן הרבה פורעניות דבר וחרב ורעב ר"ל וכדומה, ואמנם אם היו דרים בעיר בפני עצמם לא היו מזיק לסביבותיהם. וזהו טענת המן, ישנו מן המצות ועי"ז ילקו גם הגויים, שהרי הם מפורדים בכל מדינות מלכותיך, ולכן אין שוה להניחם לכלות עם מדינותיך.

המן טען
שהגויים לוקים
בעונן ישראל
המפורדים
בניהם

אן יאמר ישנו עם אחד וגו'. דמהנראה שלא רצה אחשוורוש לבטל דת ישראל כלל, כי כן ראו גם תמהו על כמה נסים שנעשו בימיהם לדניאל חנניה מישאל ועזריה. ובוה א"ש מה שאמר (אסתר ג' ב') ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, ועבדי המלך אמרו מדוע אתה עובר את מצות המלך, ולא השיב להם תשובה כי אם אשר הוא יהודי, וקשה עדיין מה לו לעבור מצות המלך, יפנה כליו משם ולא ישב במקום אשר יעבור המן לפניו. אבל תשובת מרדכי היתה כי

אחשוורוש לא
רצה לבטל
ישראל מדתם,
ולא צי"ס
להשתחוות להמן

כח. עיין בזה באריכות בשו"ת או"ח סי' נ"ח, ובסו"ד כתב מרן שם: "ורגיל אני לומר למוכרי י"ש שימכרו כוערב שבת להגוי הממונה שלו כך וכך מדות, נמצא הגוי הוא מוכר את שלו, ומה שמשייר יחזור הישראל ויקנה מהגוי אחר שבת, ובוה אינו צריך להיות יושב ומשומר, וגם ניצול מכמה פקפוקים בהוראת הנ"ל, עיי"ש. וע"ע שם סי' קי"ג, ובשו"ת חו"מ סי' קצ"ה. כט. לשוה"ב נחמיה י"ג כ"א. ל. עיין סנהדרין ק"ו ע"א. לא. וברש"י שם: "שבקה לרוי' - לשיכור אינו צריך להפילו, שהוא יכול מאליו".

לת

לת
ובת

שיל"ת

ספר

התם סופר דרשות

השלם המפואר

כרך שני: סוכות, מגילת קהלת, שמיני עצרת ושמחת תורה,
הנוכה, ה' טבת, שובב"ם

מרבנינו משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, רכבו ופרשיו,
בוצינא קדישא, הסידיא ופרישא, ריש מתיבתא וריש גלותא,
מאוד ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבינו משה סופר זצוק"ל בעל שו"ת והידושי התם סופר

אב"ד וריש מתיבתא דק"ק דרעזניץ, מאטערסדארף
ומשם עלה ונתעלה לעיר זאם בישראל ק"ק פרעסבורג המעטירה,
ושם חלקת מחוקק ספון, זי"ע

יזא לאור במהדורה חדשה, מושלמת ומפוארת, באותיות מאירות עינים, בתוספת
דרשות, תיקוני טעויות על פי הגהה מדויקת מכתבי יד, בותרות משנה, קיטוע ופיסוק,
פתיחת ראשי תיבות, תוספת אלפי מראי מקומות, ציוני השוואות, הערות והארות.

על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תוכב"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווייג



בעזהש"ת

ספר

חיי מושה

שמות - ויקרא

אמרות טהורות, חידושים יקרים
דברים נחמדים, פירושים וכיאורים
ציצים ופרחים, דברי אגדה והתעוררות
שבעתיים מזוקקים ביראת ה' ודברי מוסר

אשר דרש דרש מש"ה, מרן עטרת ראשינו,
הגאון האדיר הצדיק המפורסם, פאר הדור והדרו,
שר התורה, עמוד ההוראה, חסידא ופרישא כקש"ת

רבי מושה צבי ארי' ביק זצוקללה"ה

אבדק"ק מעזיבנו יצ"ו

אלול תש"ע • ברוקלן ניו יארק יצ"ו

הרי שקבלת התורה וכפית ההר כגיגית, היה כדי שגם אם יהיה קשה מאד לקיים את התורה ומצוותיה, לא יזניחו את קיומה בכל אופן שהוא.

ולפי זה יבואר שפיר שבאה התורה ללמדנו אצל מצות שמיטה שניתנה בכל פרטיה ודקדוקיה בסיני, כי שומרי שביעית קרויים גיבורי כח, כמו שאמרו (ויק"ר פ"א 6), למה נקרא שמם גיבורי כח, אדם רואה ששדהו מופקרת, ואילנותיו מופקרים וכובש את יצרו, והרי שנו רבותינו (אבות פ"ד מ"א) איזהו גיבור הכובש את יצרו. ולכן נאמרה מצוה זו בסיני בכל פרטיה ודקדוקיה, כדי שבני ישראל בכל הדורות כולם יקיימו מצוה זו גם אם יהיה קשה עליהם מאוד, ולא יוכלו לומר סבורים היינו שיכולים אנו לקבל, ועכשיו אנו רואים שאין אנו יכולים, אלא עליהם לקיים מצוה זו בכל אופן.

ומטעם זה לא נאמרה מצות שמיטה בערבות מואב, שהרי בערבות מואב עברו בני ישראל בכרית עם ה' אלקיהם (זכרס נט, 6), וקיבלו עליהם את התורה בשבועה, ובשבועה הרי מועיל טענת אונס ושבועה באונס פטור, וכיון שמצות שמיטה קיבלו עליהם לקיים גם באונס גמור, לא נשנית מצוה זו בערבות מואב, דאז היה מועיל טענת אונס על זה, לכן נאמרה מצות שמיטה וכל פרטיה ודקדוקיה בסיני דוקא, ללמדנו שאין מועיל טענת אונס על מצות שמיטה.

ולמדים מכאן לשאר מצוות, שמה מצות שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני, ואין מועיל עליה טענת אונס, שלא נישנית בערבות מואב, אף כל מצוות התורה כולן, נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני, ואין מועיל עליהם טענת אונס, ועל בני ישראל לקיים כל התורה כולה, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, בכל אופן שהוא, וגם אם בזמן מן הזמנים יגברו עליהם האונסים ויתקשו לקיים תורה ומצוות, אין מועיל להם טענת אונס, ועליהם לקיים כל מצוה ממצוות התורה בכל פרטיה ודקדוקיה.



[ב] וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר

(כה, 6). והביא רש"י דברי התורה כהנים מה ענין שמיטה אצל הר סיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני. וכבר נתקשו המפרשים מאי נפקא לן מזה אם נאמרו כללי המצוות ופרטיהם בסיני או בערבות מואב, ומה התועלת בזה שנאמרו המצוות בסיני. גם יש לדעת מדוע בחרה התורה במצות שמיטה דוקא ללמד בנין אב לכל התורה כולה.

ונראה לבאר בהקדם ביאור מה שתיקן בעל ההגדה, אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, וכבר הקשו בספרים מה היה להם לישראל אם היו עומדים על הר סיני

ולא היו מקבלים את התורה כי בהיות בני ישראל עו סיני, הראה להם הקב"ה ק ואמר משה לבני ישראל כ בעבור שתהיה יראתו על ח, הרי שעל ידי עמידתם אף שעדיין לא קיבלו את מקום נשפע עליהם יראת ולכן אילו קרבנו לפני הר לנו את התורה דיינו, כי ה' שפע יראת ה

והנה היה מקום לומר הושפעו בני יי הבורא, שוב אין הם זקוק שמיטה, לפי שעיקר מצות היא כמו שאמר הכתוב שי כי לי הארץ כי גרים ותוש (כה, נג), שעל ידי מצות וידעו כי הארץ שייכת לו בארץ אלא גר ותושב, שזו שמוטל על האדם להגיע תכלית כל התורה כולה, מלא ביראת ה', בודאי ובדעתו שכל הארץ ומל ואם כן שוב אינו צריך ידי מצות שמיטה, נמצא ישראל על הר סיני, ונתמ ה', יש לחשוב ששוב אינו מצות שמיטה כדי להג שאמר הכתוב כי לי

על כן אמר הכתוב מצו סיני, כדי להורות

שאף שלכם מלא יראת ה', מכל מקום מוטל עליהם לשמור ולקיים מצות שמיטה. והיא בנין אב לכל התורה כולה, שגם הם מטרתם ותכליתם לקדש את האדם ולרוממו ולקרבו אל בוראו, ועכ"ז אף שהוא מלא יראת ה', עדיין מוטל עליו לקיים בפועל כל מצוות התורה. והורונו הכתוב דבר זה במצות שמיטה, שאף שכל המצוות תכליתם להכיר את מי שאמר והיה העולם, להתקרב אליו וליראה אותו, מכל מקום מבואר זו במצות שמיטה יותר משאר מצוות, כמו שאמר הכתוב כי לי הארץ.

→ **אלא** שעדיין צריכים אנו לביאור מדוע אכן הטילה תורה על בני ישראל לקיים מצוות התורה כמעשה, מכיון דעיקר תכלית קיום התורה והמצוות, היא כדי ליראה את ה', ולאחר שכבר היה לבכם עם ה' ליראה אותו, הרי השיגו כבר עיקר תכליתם ומטרתם בלא קיום המצוות למעשה, ולמה צריכים לקיום מצוות התורה למעשה ובפועל.

ונראה בהקדם לכאר דברי חז"ל (שנמ"ב ע"ג) שמי שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עייל. ופירש רש"י שם שיראת שמים דומה לפתחים חיצונים, שדרך להם נכנסים לפנימיים, כך אם ירא שמים הוא נעשה חרד לשמור ולעשות, ואם לאו אינו חש לתורתו. ואם אין בו יראת שמים בהי עייל, באיזה פתח נכנס,

ולא היו מקבלים את התורה. ויש לומר כי בהיות בני ישראל עומדים על הר סיני, הראה להם הקב"ה קולות ולפידים, ואמר משה לבני ישראל כי כל זאת היא כעבור שתהיה יראתו על פניכם (שמות כ, ז), הרי שעל ידי עמידתם על הר סיני, אף שעדיין לא קיבלו את התורה, מכל מקום נשפע עליהם יראת הכבוד יתברך, ולכן אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, כי היה נשפע עלינו שפע יראת ה'.

→ **והנה** היה מקום לומר שלאחר שכבר הושפעו בני ישראל ביראת הכבוד, שוב אין הם זקוקים עוד למצות שמיטה, לפי שעיקר מצות שמיטה טעמו היא כמו שאמר הכתוב שידעו בני ישראל כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי (כס, נג), שעל ידי מצות שמיטה ישכילו וידעו כי הארץ שייכת לה', ואין האדם בארץ אלא-גר ותושב, שזה עיקר הידיעה שמוטל על האדם להגיע אליה, וזה היא תכלית כל התורה כולה, והאדם שלבו מלא ביראת ה', בודאי נחרט בלבו ובדעתו שכל הארץ ומלואה היא לה', ואם כן שוב אינו צריך להגיע לזה על ידי מצות שמיטה, נמצא שלאחר שעמדו ישראל על הר סיני, ונתמלא לבם ביראת ה', יש לחשוב ששוב אינם זקוקים לקיום מצות שמיטה כדי להגיע לידיעה זו שאמר הכתוב כי לי הארץ וגו'.

→ **על** כן אמר הכתוב מצות שמיטה בהר סיני, כדי להורות להם לישראל,

לפתוח את הפנימיים. ע"כ לשוננו. הרי שדימו יראת שמים לפתחים חיצוניים, והתורה דומה לפתחים פנימיים, שבלי יראת ה' אי אפשר לזכות לתורה.

← **והנה יש להקשות** ממה שאמרו שם לאחר מכן, מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא (שמן לו דיה), ותרעא לדרתא עביד (ועשה עבר לירמו), הרי שיראת שמים היא הדירה הפנימית והעיקרית, והתורה היא השער החיצוני להיכנס לשם, והוא סותר מה שאמרו מקודם שיראת ה' היא הפתח החיצוני, והתורה היא הפתח הפנימי.

ויש לומר ששניהם אמת הן, דהנה מבואר בספרים הקדושים, שיש שני מעלות ביראת ה', המעלה הראשונה היא יראת העונש, שהאדם ירא את ה' וירא לעבור על מצוותיו, כי הוא נאמן לשלם שכר למקיימי מצוותיו, ולשלם גמול לעוברי מצוותיו. והמעלה השניה היא יראת הרוממות שהאדם ירא את יוצרו וקונו שהוא רב ושליט וממלא כל עלמין וסובב כל עלמין. המעלה הראשונה ביראת ה' שהיא יראת העונש, דומה לפתחים חיצוניים, שאם אין מתיירא מהקב"ה ביראה זו, אין האדם יכול לזכות לתורה ולקיום המצוות, ועל זה אמרו חז"ל בתחילה מי שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, כי בלי יראת העונש, אין האדם יכול להיכנס לפתחים הפנימיים, שהיא התורה. ולאחר שהאדם

מתעלה ביראת העונש, בידו להיכנס בפתחים הפנימיים ולהתעלות בתורה וביגיעתה, ועל ידי קדושת התורה בידו להתעלות למעלה השניה ביראת הרוממות.

→ **ועל** המדריגה של יראת הרוממות, אמרו חז"ל חבל על דלית ליה דרתא, ותרעא לדרתא עביד, כי יראת שמים זו שהיא יראת הרוממות, היא הדירה הפנימית והעיקרית, שעל ידי התורה וקיום מצוותיה יכולים להגיע למעלה זו ביראת ה', והתורה היא השער החיצוני להיכנס למעלה זו של יראת הרוממות, ואין אדם יכול להגיע למעלה נעלה זו אלא על ידי קדושת התורה. בזה יבואר מה שדימו חז"ל יראה זו יראת הרוממות שהיא יראה עילאה לבית, כי כמו בית הוא דבר שיש לו קיום, כך יראה עילאה זו יש לו קיום באדם, שהאדם עולה ומתעלה בה מדרגא לדרגא, ומתקיימת יראה זו ועומדת לו לאדם לעד, ועל זה אמר הכתוב (משלי י"ז, ו) בית צדיקים יעמוד.

אך לא כן יראה תתאה שהיא יראת העונש, שעל ידה נכנסים לפתחים הפנימיים שהיא עסק התורה וקיום מצוותיה, אך היא עצמה אין לה קיום ואינה מתקיימת לעד, כי מטבע האדם אף שהוא מתיירא מעונש, אך ברבות הזמן תסור ממנו היראה, אך אם יראתו את בוראו היא יראת הרוממות, לא די שאין יראתו סר ממנו, אלא אדרבה הוא עולה בה מעלות רבות מאד, לפי שהכרתו

ברוממות בוראו הולכר גם יראתו ממנו הולכת רמות.

ובזה יבואר מה שהוצ לקיים תורה ומ

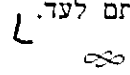
שנתמלא לבס ביראת שהיה להם לישראל בעני היה יראה תתאה שהי וכמו שאמר משה לבני תהיה יראתו על פניכם (שמות כ"ז), הרי שעיקר ה היה שלא יחטאו. ואין חטא ולא יראת הרוממ בהם יראה זו לעד, ו שלאחר ארבעים יום חט כי יראתם הלכה ופחת ישראל לקיים תורה וכ ידי זה יכנסו בני ישראל עילאה יראת הרוממות יראתם לע

ג) **וידבר** ה' אל משה (כה, א). והנ

התורת כהנים מה ענין סיני, אלא מה שמיטה ודקדוקיה מסיני, אף כללותיהן ודקדוקיהן מן המפרשים מאי נפקא ל כללי המצוות ופרטיהם מואב, ומה התועלת בזה בסיני. גם יש לדעת מד במצוות שמיטה דוקא ל התורה כו

ברוממות בוראו הולכת וגוברת, ולכך גם יראתו ממנו הולכת וגוברת מעלות רמות.

ובזה יבואר מה שהוצרכו בני ישראל לקיים תורה ומצוות אף לאחר שנתמלא לבם ביראת ה', כי יראה זו שהיה להם לישראל בעמדם על הר סיני, היה יראה תתאה שהיא יראת העונש, וכמו שאמר משה לבני ישראל בעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו (שמות כ, ז), הרי שעיקר היראה שהיה להם היה שלא יחטאו. ואין זה אלא יראת חטא ולא יראת הרוממות, ולא תחסיים בהם יראה זו לעד, וכמו שאכן היה שלאחר ארבעים יום חטאו ישראל בעגל, כי יראתם הלכה ופחתה. ולכן הוצרכו ישראל לקיים תורה ומצוות, כדי שעל ידי זה יכנסו בני ישראל לבית של יראה עילאה יראת הרוממות, כדי שתתקיים יראתם לעד.



ג] וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר (כה, ב). והביא רש"י דברי התורה כהנים מה ענין שמיטה אצל הר סיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני. וכבר נתקשו המפרשים מאי נפקא לן מזה אם נאמרו כללי המצוות ופרטיהם בסיני או בערכות מואב, ומה התועלת בזה שנאמרו המצוות בסיני. גם יש לדעת מדוע בחרה התורה במצות שמיטה דוקא ללמד בנין אב לכל התורה כולה.

ונקדים לבאר מה שתיקן בעל ההגדה בהגדה של פסח אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, וכבר הקשו המפרשים במה די לנו אילו היינו עומדים לפני הר סיני, ואין מקבלים את התורה, ומה המעלה בזה שעומדים לפני הר סיני, ואין מקבלים את התורה.

ונראה כי בעת שעמדו בני ישראל על הר סיני, נאמר בתורה (שמות יט, ג) ויחן שם ישראל נגד ההר, ואמרו במדרש (ויק"ר פ"ט ט) לא נאמר ויחנו לשון רבים, כמו שנאמר בכל המסעות ויסעו ויחנו, כי בכל המסעות נוסעים במחלוקת וחנונים במחלוקת, כיון שבאו כולם לפני הר סיני נעשו כולם חנייה אחת וכו' אמר הקב"ה הרי שעה שאני נותן תורה לבני, עכ"ד.

ונראה לומר שגילה לנו הקרא טעם הדבר שחנו בני ישראל כאיש אחד בלב אחד, לפי שהיה נגד ההר, וחנייתם נגד הר סיני הוא שגרמה להם שחנו כאיש אחד בלב אחד, שקדושתו של הר סיני השפיעה עליהם רוח אחדות ושלום, נולפי שהיה קודם מתן תורה, ואמרו חז"ל (ויק"ר פ"ט ג) דרך ארץ קדמה לתורה, והיא השלום, ולולא ששררה השלום בין בני ישראל היה נמנע מהם לקבל את התורה. וזה כוונת בעל ההגדה שתיקן אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, כי היתה שורה בישראל השלום והשלווה, וזאת לבד די לנו.

גם יראה ידו את מרן, תא, זו ירה ורה זו צוני גות, זו ואר מות בית לאה ולה ימת זה יקים ראת נחיים קיום קיום ואדם רבות דאתו א די הוא כרתו